

náš vidiek

2/2023

štvrtročník
ročník XX.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

NAŠI OVČIARI VERNE ZACHOVÁVAJÚ TRADÍCIE

strany 12–13

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

**Fórum platformy
vidieckej mládeže
v Oseku (ČR)**

strany 4–7

**Konferencia
Spájame sa za
demokraciu**

strany 8–9

Obsah

- 4 Výmena skúseností s cieľom zvýšiť zapojenie mládeže vo vidieckych oblastiach do rozhodovacích procesov
- 8 Spájame sa za demokraciu
- 10 Lotyšský vidiecky parlament
- 12 Naši ovčari i napriek problémom zachovávajú tradície
- 14 Konferencia Vidieckeho paktu
- 15 Naplánujte si iniciatívu
- 16 Vidiecka žena roka – „Líderka roka 2023“
- 17 34. zasadnutie Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie
- 19 Odborná prax vo Švajčiarsku v zimnej sezóne 2023 pre mladých ľudí zo Slovenska
- 20 Na1Vlne

Príjemnú letnú dovolenku!

náš vidiek

Ročník: XX.
Číslo: 2/2023
ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku
Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
maria.behanovska@gmail.com
www.vipa.sk

Vychádza štvrťročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. septembra 2023

Redakčná rada:
Ing. Mária Behanovská,
doc. Ing. Miroslav Habán, PhD.,
Ing. Karol Herian, CSc.
doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Fotka na titulnej strane obálky:
Ovenálie 2023, Východná, príhovor ministra MPRV, J. Břeša

Fotka na 2. strane obálky:
Dunajec a Pieniny pri Červenom Kláštore, foto: Pavol Borodovčák

Milí naši čitatelia

V Európe dnes používajú internet milióny ľudí. Poskytujeme čoraz viac našich osobných údajov, či už prostredníctvom internetového bankovníctva, pri nakupovaní, cez sociálne médiá alebo pri elektronickom podávaní daňového priznania.

Právo na ochranu osobných údajov musí byť zabezpečené. Existujú mnohé potenciálne riziká, ako napríklad neoprávnené zverejnenie, krádež totožnosti alebo zneužívanie prostredníctvom internetu, ak máme uviesť aspoň niekoľko. Právo na ochranu osobných údajov je základným právom pre každého v EÚ. Nové pravidlá ochrany údajov platia od 25. mája 2018 prinášajú nám väčšiu kontrolu nad našimi osobnými údajmi a zlepšujú bezpečnosť online aj offline priestore.

NAŠE PRÁVA:

- ▶ Právo dostať jasné a zrozumiteľné informácie o tom, kto spracúva vaše údaje, aké údaje sa spracúvajú a prečo sa spracúvajú. (čl. 12 – 14 nariadenia)
- ▶ Právo požiadať o prístup k osobným údajom, ktoré má o vás daná organizácia. (čl. 15 nariadenia)
- ▶ Právo požiadať jedného poskytovateľa služieb, aby previedol vaše osobné údaje inému poskytovateľovi služieb, napr. keď prechádzate z jednej internetovej sociálnej siete na inú, alebo keď prechádzate k inému poskytovateľovi cloudových služieb. (čl. 20 nariadenia)
- ▶ Právo „byť zabudnutý“. Budete môcť požiadať o vymazanie vašich osobných údajov, ak si už ich spracovanie viac neželáte a ak neexistuje zákonný dôvod, aby ich spoločnosť uchovávala. Ak napríklad napíšete svoje meno do internetového vyhľadávacieho a výsledky obsahujú odkazy na starý novinový článok o dlhu, ktorý ste už zaplatili, budete môcť vyhľadávacie požiadať o vymazanie odkazov. (článok 17 nariadenia)
- ▶ V prípadoch, keď spoločnosti potrebujú váš súhlas, aby mohli spracúvať vaše údaje, vás musia požiadať o tento súhlas a jasne uviesť, ako použijú vaše osobné údaje. Váš súhlas musí byť jednoznačným vyjadrením vášho želania a musíte ho poskytnúť pozitívnym úkonom. Spoločnosti

sa teda nebudú môcť skrývať za zdĺhavé právne podmienky, ktoré ste si nikdy neprečítali. (čl. 4 ods. 11 a 7 nariadenia)

- ▶ Ak sa vaše údaje stratia alebo odcudzia a ak vám toto porušenie mohlo zapríčiniť škodu, spoločnosť, ktorá porušenie ochrany údajov spôsobila, vás (a príslušný orgán dohľadu nad ochranou údajov) o tom bude musieť bez zbytočného odkladu informovať. Ak to spoločnosť neurobí, môže byť pokutovaná. (články 33 a 34 nariadenia)
- ▶ Lepšia ochrana detí online. Deti môžu menej poznať riziká a dôsledky spojené s poskytovaním údajov a menej poznajú svoje práva. Preto akékoľvek informácie adresované konkrétne dieťaťu sa budú musieť prispôbiť tak, aby boli ľahko prístupné a aby používali jasný a jednoduchý jazyk. (čl. 8 nariadenia)
- ▶ Myslite si, že boli porušené vaše práva ochrany údajov? Môžete sa obrátiť na organizáciu, ktorá má vaše údaje. A v každom prípade môžete podať sťažnosť na vašom vnútroštátnom úrade na ochranu údajov alebo ísť na vnútroštátny súd. Úrad na ochranu údajov môže organizáciám udeliť rôzne sankcie vrátane pozastavenia alebo prerušenia spracúvania údajov a môže im udeliť pokutu. Ak ste utrpeli škodu, môžete tiež žiadať o náhradu podaním žaloby na organizáciu alebo požiadať mimovládnu organizáciu pôsobiacu v oblasti ochrany údajov, aby vás zastupovala. Obráťte sa na svoj vnútroštátny úrad na ochranu údajov https://edpb.europa.eu/about-edpb/board/members_sk
Príjemné chvíle pri čítaní tohto čísla.

Výmena skúseností s cieľom zvýšiť zapojenie mládeže vo vidieckych oblastiach do rozhodovacích procesov

Od 3-5. mája 2023 sme boli súčasťou Fóra platformy vidieckej mládeže v Českej republike, v mestečku Osek. Fórum sa konalo v rámci projektu Erasmus+, kde sme partnermi, projekt má názov: Výmena skúseností s cieľom zvýšiť zapojenie mládeže vo vidieckych oblastiach do rozhodovacích procesov. V rámci našej organizácie vycestovalo na fórum do Českej republiky 9 mladých aktérov zo slovenského vidieka, spolu so zástupcami OZ VIPA SK. Prvá aktivita projektu sa konala v novembri 2022 vo Zvolene v rámci Fóra Vidieckeho parlamentu na Slovensku.

Partnerom projektu je Národná sieť Místních akčních skupin ČR a Místní akční skupina – Naděje.

Ubytovanie bolo v krásnom prostredí barokového kláštora v Oseku

O PRIEBEHU AKTIVÍT PROJEKTU NÁM NAPÍSAI JEHO ÚČASTNÍCI:

Emma Korbášová „Môj prvý deň začal skorých vstávaním. Vlakom som sa odviezla do Teplíc v Čechách kde ma už čakalo auto, ktoré ma odviezlo do Oseku. V tomto meste sa konal aj samotný Erasmus. Ubytovali sme sa v nádhernom kaštieli a po krátkom obdivovaní širokých chodieb a obrovských obrazov sme sa vybrali na návštevu domu detí a mládeže v Oseku. Na tomto mieste prebehlo úvodné stretnutie a predstavenie programu s malým občerstvením. Predstavili sa tu aj samotné organizácie a rovnako prebehla aj diskusia o rôznych predošliých či aktuálnych projektoch. Po stretnutí sme sa všetci presunuli na štedrú večeru a porozprávali sme sa o priebehu nasledujúceho dňa. Všetci sme boli najedení a unavení po dlhej ceste a tak po večeri nasledoval voľný program (aj keď sme sa všetci večer ešte stretli na menší český kvíz).

Stretnutie so zástupcami MAS

Na druhý deň po raňajkách nasledovalo stretnutie so zástupcami MAS z Usteckého kraja. Tito zástupcovia nám postupne odprezentovali ich zámer, činnosti a aj projekty a po tomto stretnutí sme sa išli naobedovať do základnej školy v Oseku. V kultúrnom dome sa konala akcia okrúhlych stolov, ktorá bola hlavným programom druhého dňa. Dokopy bolo osem okrúhlych stolov a ku každému stolu patrila iná téma. Diskusie prebiehali v troch etapách: diskusia o problémoch, diskusia o riešeniach a call to action. Po každej etape účastníci menili stoly a na konci prebehla prezentácia výsledkov diskusií, ktorú viedli facilitátori samotných stolov. Ja osobne som sa zastavila pri stoloch, ktoré rozoberali Mládež a životné prostredie, chytrý venkov a role SMART a role mladých a Mládež a školské parlamenty. Osobne ma veľmi prekvapilo ako ma tieto témy zaujali a koľko užitočných vecí som sa naučila. Po tejto akcii nasledovala ešte exkurzia po nádhernom kláštore a spoločenský večer, na ktorom sme videli tanečné vystúpenie detí z Orbického centra sociálnych služieb a aj príjemné gitarové vystúpenie gitarového dua FÓPá.

Tretí deň bol zo všetkých najkratší. Po raňajkách prebehla exkurzia po projektoch podporených MAS Naděje v meste Osek. Navštívili sme miestnu charitu a dychberúcu základnú školu, ktorej priestory boli naozaj pôsobivé a veľmi moderné. Riaditeľ školy nás previedol po škole a postupne nám povedal o realizácii aktuálnych projektov. Naša exkurzia bola zakončená obedom v základ-

nej škole a po obede nasledovala už iba rozlúčka a cesta domov.

Som veľmi rada, že som dostala šancu zúčastniť sa na tomto projekte. Poskytol mi totiž iný pohľad na rôzne problémy, veľa nových informácií a príležitostí. Myslím si, že zapájanie mládeže vo vidieckych oblastiach do rozhodovacích procesov je veľmi dôležitá téma a som rada, že som mohla byť o tejto téme poučená.

Sára Hana Slaninová „Nedávno som sa opäť mala možnosť zúčastniť na 3-dňovom Erasme v Českom mestečku Osek, na severozápade Česka. V rámci tohto projektu som sa už zúčastnila na mobilite aj vo Zvolene, takže som zhruba vedela do čoho idem. Aj keď to boli len tri dni, boli celkom nabité a stále sme niečo robili.

Po dlhej 8 hodinovej ceste sme dorazili na miesto a ubytovali sa v celkom nezvyčajnom priestore, v kláštore. Po pár okamihoch obdivovania priestorov, v ktorých sme mali stráviť nasledujúce noci sme sa hneď vrhli na team-building a spoznávanie druhých. Neskôr sme sa presunuli do, po našom povedaní, centra voľného času, kde sme mali možnosť spoznať partnerskú organizáciu, náplň projektu a prečo tu vlastne sme.

Hlavný bod programu nastal v druhý deň, kedy nás čakala konferencia na tému angažovania mládeže do rozhodovacích procesov, ako už napovedá samotný názov projektu. Na tejto konferencii sme diskutovali na rôzne témy od politiky, cez životné prostredie až po infraštruktúru. Ja som mala možnosť pomáhať facilitovať stôl na tému život-

Akcia okrúhlych stolov v kultúrnom dome

Predstavenie Vidieckeho parlamentu mladých na Slovensku, Jakub Dvorský a Mária Behanovská

né prostredie. V troch diskusných kolách sme si objasnili aké sú problémy, riešenia a nakoniec tzv. call to actions. Na záver každá skupinka v krátkosti odprezentovala svoje podnety a my sme odchádzali plní motivácie a nových nápadov v angažovanosti.

Posledný tretí deň sme sa zameriavali na príklady dobrej praxe a išli sme sa pozrieť na miesta, ktoré podporila hosťujúca organizácia MAS (miestna akčná skupina). Videli sme projekty napríklad základnej školy, charity, centra voľného a iné zauímavé miesta.

Popri tých serióznejších veciach nás neobišli ani zábavné večery, kvízy, súťaže, prehliadky, prechádzky,.... Z tohto projektu odchádzam plná motivácie, opäť o niečo múdrejšia v rámci tejto témy, a aj oddychnutá od každodennej rutiny. Neformálne vzdelávanie je super v tom, že sa vždy niečo naučíte, aj keď to nie vždy nutne chcete. Napriek tomu, že to boli len tri dni, myslím, že to splnilo účel a všetci sme si to naozaj užili.

Samuel Šadlák ➤ Počas troch dní som sa zoznámil s účastníkmi, dozvedel sa, ako fungujú miestne akčné skupiny v ČR a zúčastnil

sa fóra Platformy venkovské mládeže. Na tomto fóre som sa dozvedel o projektoch SMART Village a diskutovali sme pri okrúhlych stoloch na rôzne problémy vidieka, ku ktorým sme následne hľadali riešenia. Som rád, že som sa zúčastnil tohto projektu, pretože okrem toho, že som sa dozvedel rôzne informácie, tak som sa spoznal zo super ľuďmi a zažil kopec zážitkov.

Dorota Krátka ➤ Stretnutie v Čechách bolo veľmi obohatujúce skrz to, že sme mali príležitosť vidieť ako miestne akčné skupiny vedú fungovať, pomáhať ľuďom a správne investovať peniaze. Je smutné, že na Slovensku to tak nefunguje a dúfam, že sa to časom zmení. Avšak, toto stretnutie malo super organizáciu, program bol zaujímavý, náučný. Ako veľké pozitívum beriem, že sme aj naozaj videli, a mohli si pozrieť všetko čo sa vďaka MASke vybuďovalo. Taktiež na konferencii kde sme si prešli aj aktivitu okrúhlych stolov bola super organizácia a riešili sme témy, ktoré sú kameňom úrazu v dnešnej dobe. Som rada, že aspoň takto som mohla prispieť aj ja svojim názorom. Taktiež kolektív aký sme sa zišli bol úplne super, každý z nás mal v podstatne rovnaký zámer a práve preto si myslím, že všetko vyšlo úplne na jednotku. Verím, že aj v budúcnosti budem môcť prispieť do danej problematiky.

Katarína Turanová ➤ Toto stretnutie nemôžem zhodnotiť inak ako veľmi pozitívne. Úprimne, netušila som, že niečo ako miestna akčná skupina existuje a už vôbec nie, že do nejakej patrí aj miesto, odkiaľ pochádzam, takže som rada, že som sa o niečom takom dozvedela. Spoznať, aký majú MAS dopad v Českej republike a celkovo princíp, akým to funguje u nich bolo veľmi zaujímavé a veľmi inšpirujúce. Celkovo sú mi témy, ktorým sme sa venovali na konferencii okrúhlych stolov veľmi blízke a som rada, že práve ja som mohla aspoň takto prispieť k riešeniu niektorých problémov. Nezabúdajúc na to, že celkovo technika okrúhlych stolov je podľa mňa veľmi zaujímavá forma diskusií a nápadov. A čo dodať, veľa zaujímavých aktivít, spanie v kláštore, dobré jedlo a pivo a výborný kolektív celý tento čas okorenili a ja len dúfam, že ešte budem mať možnosť zažiť niečo podobné.

Spoločná fotografia po exkurzii v ZŠ v Oseku

Branislav Chriev ➤ Mne osobne to dalo veľa nových skúseností a nápadov, ktoré sa už pokúšam uviesť do praxe. Napríklad vytváram v meste mestský mládežnícky parlament, skrz ktorí chcem nadviazať spoluprácu s miestnou akčnou skupinou Hontiansko-Novohradskou.

Šimon Živčák ➤ Začiatkom mája som sa zúčastnil 3-dňového projektu Erasmus v Českom Oseku. Keď som sa do projektu prihlasoval takmer vôbec som netušil o čo ide. Projekt trval 3 dni, ktoré boli plné aktivít. Prvý deň s prvou aktivitou sme začali hneď po ubytovaní v kláštore. Potom sme sa presunuli do domova detí a mládeže. Po večeri sme sa zúčastnili kvízu v kláštore. Druhý deň bol plný konferencií. Večer bol pre nás pripravený koncert. Tretí deň sme navštívili miesta podporené MAS.

Rebeka Melichárová ➤ Ako na Slovensku (Rebeka bola súčasťou aj projektovej aktivity na SK, pozn. autora), tak aj v Oseku som mala príjemný dojem z množstva informácií a názorov, ktoré boli prednesené. Obzvlášť ma zaujalo to, že pri našom stole sa rozhovoriť dve mladé študentky a ich učiteľka, ktorá si veľmi pochvalovala charakter celej akcie. Najväčší problém podľa prítomných ľudí bolo málo komerčného prepojenia, spolupráce medzi jednotlivými prvkami spoločnosti a spojenie dopravného charakteru. Mladí ľudia vyjadrili obavy z neznáma, že sa do sveta boja vstúpiť bez vhodného oboznámenia s ním. Uvítali by otvorenosť a informovanosť, a to nielen o svete, ale aj o tom, ako fungujú tradičné "dospelé" pozície života. Možné zamestnania, zabezpečený život, praktické skúsenosti, ktoré v modernom školstve nie sú spravidla vyučované.

Výstup z tohto dňa mám taký, že veľa vecí, na ktoré sme prišli na Slovensku, sa preniesli aj sem.

Spájame sa za demokraciu

Vyhlasenie účastníkov konferencie Spájame sa za demokraciu
13. – 14. júna 2023 Nová Cvernovka, Bratislava

Je občianska spoločnosť v ohrození? Demokracia môže fungovať len vtedy, ak fungujú jej základné inštitúcie, avšak nielen tie formálne ako vláda, parlament, voľby, legislatívny proces, ale aj nezávislé médiá a zdravá občianska spoločnosť. Občianske organizácie čelia mnohým ohrozeniam, či už je to dlhodobý deficit inštitucionálneho financovania, nedostatok kapacít na angažovanosť mimo vlastnej organizácie, verbálne útoky – či už zo strany verejnosti, alebo politikov. Ďalším ohrozením je kvalita informačného priestoru, ktorý je na Slovensku špecificky formovaný dezinformáciami a nedôverou ľudí v demokratické inštitúcie. Situácia vo vzťahu k zmenšujúcemu sa priestoru pre občianske organizácie je vážna nielen na Slovensku, ale aj v európskom kontexte. Účastníci konferencie sa zhodli, že obrana základných princípov občianskej spoločnosti, boj s hybridnými hrozbami a dezinformáciami a posilňovanie odolnosti neziskového sektora sú kľúčovými prioritami na najbližšie obdobie. Rola občianskeho sektora pri obnove Ukrajiny Geografická poloha Slovenska ako susednej krajiny ho predurčuje na to, aby prevzalo strategickú úlohu v procese povojnovej obnovy Ukrajiny. Otvára sa pritom priestor aj pre zapojenie slovenského mimovládneho neziskového

Otvorenie konferencie

sektora do týchto procesov, osobitne v súvislosti s integráciou Ukrajiny do EÚ. Východisko pre prežitie týchto úloh tvoria skúsenosti slovenskej občianskej spoločnosti pri integrácii SR do EÚ. Obnova Ukrajiny je pre slovenský mimovládny neziskový sektor nielen morálnym záväzkom, ale tiež novou historickou príležitosťou. Štátne orgány SR v tejto chvíli nevnímajú v plnom rozsahu pozitívnu rolu, ktorú môžu v tejto agende zohrať slovenské mimovládne neziskové organizácie (MNO). Je čas prihlásiť sa proaktívne o slovo, definovať vlastnú pozíciu a budovať nové dlhodobé partnerstvá s ukrajinskými organizáciami. Novými doménami aktivít slovenských MNO sa v najbližších rokoch stanú: prenos know-how v oblasti predvstupových procesov do EÚ a podpora kapacít a schopností ukrajinských MNO v rámci čerpania podpory z fondov EÚ, témy rozvoja demokracie a občianskej spoločnosti, vytváranie efektívnych medzisektorových partnerstiev či podpora reforiem, ale tiež priama materiálna a finančná podpora v rámci rekonštrukcie zničenej infraštruktúry na Ukrajine Spoločenská zodpovednosť firiem Súkromný sektor je dôležitou súčasťou občianskej spoločnosti a prirodzeným partnerom pre mimovládne neziskové organizácie. Jednou z najvypuklejších oblastí je vzdelávanie, kde práve

Panelová diskusia o službách vo verejnom záujme

neziskové organizácie prichádzajú s inováciami a riešia mimo formálneho systému zručenosti 21. storočia, ktoré sú pre biznis a jeho udržateľnosť kľúčové. V čase pandemickej krízy, na začiatku vojny na Ukrajine či po vražde na Zámockej ulici boli mnohé firmy lídrami v rýchlych zásahoch, vytváraní riešení či jasných hodnotových postojoch a nadviazali cenné partnerstvá s neziskovým sektorom. Medzisektorová spolupráca je však nutná nielen v krízových časoch, je potrebná aj na to, aby sme mali šancu riešiť komplexné spoločenské výzvy, ktoré aktuálne žijeme alebo ktoré nás v budúcnosti čakajú. Občianska spoločnosť v regiónoch Budujúc na existencii aktívnych ostrovov občianskej spoločnosti v krajine musíme dbať na to, aby tieto ostrovy o sebe vedeli, komunikovali, spolupracovali a dokázali sa navzájom podporiť. Krízy, ktorým naša spoločnosť čelila v uplynulých rokoch, ukazujú, že bez aktívnych a angažovaných občanov a občianok z celého Slovenska tieto problémy a výzvy nie je možné zvládnuť. Pomoc utečencom na hraniciach s Ukrajinou v prvých týždňoch vojny či pomoc deťom z marginalizovaných rómskych komunít v období online vyučovania v čase pandémie sú len dva z mnohých príkladov, keď MNO dokázali citlivo a efektívne reagovať na situácie, v ktorých boli potrebné odvaha, solidarita s ľuďmi v núdzi, ale aj odborné znalosti, organizačné zručnosti a zázemie. Preto je dôležité, aby priaznivé prostredie, v ktorom aktívni ľudia a ich organizácie majú dobré podmienky na realizáciu svojich aktivít a na svojom rozvoji, existovali nielen v hlavnom meste Slovenska, ale aj v jeho regionálnych centrách a na vidieku. Služby vo verejnom záujme Služby vo verejnom záujme sú v našej spoločnosti realizované neziskovými organizáciami niekoľko desaťročí. Pokladáme za dôležité, aby bol tento inštitút aj legislatívne zadaný a upravený. Vitáme preto diskusiu o tomto legislatívnom zámere a podporujeme jeho ďalšiu implementáciu a dopracovanie do konkrétnej podoby zákona, ktorý zdefiniuje presné kategórie týchto služieb. Princípy a pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politik Diskusia o princípoch a pravidlách zapájania verejnosti do tvorby verejných politik bola realizovaná v širokom a transparentnom participatívnom procese a vytvára pevný základ pre jasné miesto verejnosti v procesoch tvorby verejných politik. Pokladáme participáciu verejnosti pri tvorbe verejných politik

za jeden z kľúčových pilierov demokracie a podporujeme štandardizáciu jednotlivých krokov, ktoré budú odrážať úroveň zapájania verejnosti a mimovládnych neziskových organizácií do dialógu s ÚOŠS. Za nevyhnutné považujeme zachovanie existujúcich a vytváranie nových užívateľsky priateľských nástrojov pre účasť verejnosti na rozhodovaní. Rezortné rady pri Rade vlády MNO Na strane mimovládnych neziskových organizácií silnie požiadavka, ktorá komunikuje potrebu vytvorenia priestoru pre riadený dialóg medzi ústrednými orgánmi štátnej správy (ÚOŠS) a MNO. Priestor na zintenzívnenie dialógu bol vytvorený v rámci Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie vytvorením nového inštitucionálneho rámca pre riadený dialóg zástupcov MNO s ÚOŠS, ktorý dostal názov Rezortné rady. Vznik a vytvorenie rezortnej rady môžu byť iniciované „zdola“ – priamo z prostredia MNO, ako aj „zhora“, z prostredia ÚOŠS, teda na základe požiadaviek a potrieb na strane ÚOŠS. Účastníci konferencie privítali vytvorenie rezortných rád ako jednu z ďalších možností, ktorá podporí inštitucionálny a expertný dialóg. Spájame sa za demokraciu Slovensko čakajú v septembri 2023 parlamentné voľby. Pre kvalitu demokracie je mimoriadne dôležité, aby sa na nich zúčastnilo čo najviac voličiek a voličov, aby legitimita novej vlády bola čo najpevnejšia. Občianska spoločnosť už v minulosti preukázala schopnosť mobilizovať verejnosť, osobitne mladých ľudí k účasti na voľbách. Vyzývame organizácie občianskej spoločnosti, aby sa aj v roku 2023 spojili pre demokraciu, zapojili sa podľa vlastných možností a schopností do mobilizačných aktivít a vysvetľovali vo svojich komunitách dôležitosť účasti vo voľbách.

Diskusia Je občianska spoločnosť v ohrození?

Lotyšský vidiecky parlament

Parlament lotyšských vidieckych spoločenstiev (The Latvian Rural Communities Parliament, LRCP), teda v našom ponímaní Fórum vidieckeho parlamentu sa koná každé dva roky a jeho cieľom je spoločne nájsť úspešné riešenia, ako aj nové príležitosti pre rozvoj vidieka, podporiť spoluprácu medzi rôznymi zainteresovanými stranami, identifikovať výzvy a priority na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni. Princíp vidieckeho parlamentu je založený na rovnocennom dialógu, ktorý spája stovky zástupcov miestnych a regionálnych orgánov, podnikateľov, tvorcov politik, akademikov, odborníkov na rozvoj vidieka a nadšencov s cieľom podporiť systematické zmeny zhromažďovaním postupov a názorov. Niekoľko stoviek záujemcov, ktorí majú jediný cieľ: nájsť riešenia pre trvalú udržateľnosť lotyšského vidieka a podporiť blaho vidieckeho obyvateľstva. LRCP sa tento rok uskutočnil už po 6. krát, a to nielen v rámci hľadania odpovedí, ale aj spájania komunitných lídrov a dobrej praxe, aby sa ich pozitívny vplyv ešte viac umocnil a zarezonoval v širšom meradle. Všetky názory sú zhrnuté v uznesení, ktoré bude slúžiť ako plán pre rozhodnutia o vidieckych oblastiach na nasledujúce dva roky.

Zástupcovia VIPA SK sa tohto podujatia zúčastnili aj v minulosti a tento rok sme vyslali dvoch účastníkov zo Slovenska. Reprezentovali nás Martin Honko a za Vidiecky parlament mladých to bol Samuel Šadlák.

Program podujatia vám priblížime optikou nášho mladého zástupcu:

Zúčastnili sme sa Lotyšského fóra vidieckeho parlamentu v meste Ērgļi. Bol to trojdňový event, ktorý tvorili panelové diskusie významných ľudí,

Zľava: Samuel Šadlák a Martin Honko

workshopy, spoznávanie Lotyšského vidieka a ochutnávanie lokálnych jedál.

Téma prvej panelovej diskusie bola znižovanie počtu obyvateľov na vidieku "shrinking". Rozprávali sa však o tom, ako sa nezameriavať na pokles obyvateľstva, ale zameriavať sa na zvyšovanie kvality života. V tom je zahrnuté budovanie infraštruktúry, zlepšenie internetového pripojenia a podpora lokálnych komunít. V tejto diskusii boli zapojení ľudia, ako Ilona Eklona úradníčka pre sociálne záležitosti, Pascale Van Doren, ktorá sa venuje Rural Paktu, Anita Seļicka, predsedníčka Lotyšského vidieckeho parlamentu, ale aj zástupca ministra pre lokálny

Panelová diskusia

rozvoj v Česku Radim Sršeň. Zatiaľ čo členovia diskusie rozoberali „smart shrinking“, Radim Sršeň prezentoval fungujúci príklad rozvoja vidieckych oblastí v ČR a vravel, že „najlepšie je zamerať sa na rozširovanie vidieckeho obyvateľstva“.

Na workshope sme sa ďalej venovali myšlienkou „smart shrinkage“, ale z praktického hľadiska. Účastníčka fóra nám prezentovala príklad, z mesta Selije kde nič nebolo, dokázali pomocou projektov vytvoriť komunitu, ktorá pravidelne organizuje aktivity a zlepšuje okolie. Zástupca ministra pre lokálny rozvoj, ale aj starosta obce Dolní Studénky, Radim Sršeň, prezentoval príklad ako z kaštiela v obci, ktorý slúžil ako psychiatrická liečebňa, vytvorili po rekonštrukcii miesto, kde žijú matky s deťmi, mentálne znevýhodnení ľudia a taktiež ľudia, ktorí sú vyľčení zo závislosti.

Okrem toho sme sa z amerického výstupu štúdie dozvedeli o tom, že mnoho obciam klesá počet obyvateľov a zameriavajú sa len na túto metriku. Štúdia ukazuje, že zlepšenie kvality života je investíciou do budúcnosti. Ďalší rečník nám povedal o úspešnej rekonštrukcii kina vo svojej obci, kde sprístupnili ľuďom kultúru.

Počas voľného dňa sme si s Martinom boli pozrieť pamiatky hlavného mesta. Hneď z letiska sme sa previezli MHD do centra, kde sme si pozreli staré mesto spolu s palácom prezidenta a dostali sme sa na námestie, kde sa konal memoriál pre

Tradičný rituál priateľstva

deportovaných Lotyšov na Sibír. Navštívili sme aj centrálny trh, kde sme okrem tradičných jedál našli mnoho domácich, ktorí predávajú vyrobené alebo vypestované potraviny.

Záverečný deň tohto fóra sa na miestnom kopci konal rituál pre získanie pozitívnej energie na nasledujúce činy a odovzdávali sme naše nápady do „nebies“. Pre iných účastníkov sa konala aj prehliadka okolitých miest podporených z projektov pre miestny rozvoj.

Účastníci Parlamentu vidieckych spoločenstiev

Naši ovčiarci i napriek problémom zachovávajú tradície

Naši ovčiarci na Slovensku napriek stále sťažným podmienkam sa snažia dodržiavať naše tradície a veľmi pozitívne propagujú prínosy ovčiarstva pre našu spoločnosť. Podobne ako i v posledné roky aj tento rok usporiadali mnohé krásne podujatia, ktoré boli veľmi bohato navštevované a kde sa predvážali ovčie výrobky, najmä mliečne špeciality ako sú ovčie syry a bryndza, mäsové prípravky ako baraní guláš, pečená jahňacina a pod. Ovčiarcka sezóna sa začína väčšinou už začiatkom mája, keď už sú ovčieky vonku na zelených pasienkoch. Tradične vtedy sa začína i známa „Bačová cesta“, keď na viacerých salašoch i farmách v Hornom Považí i na Liptove sa organizujú ovčiarske slávnosti. Veľmi navštevované sú napríklad v na Salaši v Pružine pod vedením Olgy Apolenikovej i na Kolibe v Papradne pod vedením Aničky Benikovej, kde sa za účasti predstaviteľov okresov, krajov i odborníkov stretávajú stovky návštevníkov zo širokého okolia. Ľudia tam radi chodia, lebo vždy je tam bohatý kultúrny i odborný program vrátane rôznych súťaží pre dospelých i pre deti. Podávajú sa tam vynikajúce ovčiarske mliečne i mäsové

Súťaž o najkrajšiu syrovú tortu, K. Herian, M. Behanovská, A. Kováčiková

špeciality vrátane baranieho guláša, bryndzových halušiek a pod. Takéto slávnosti za účasti ľudového folklóru a pri dobrej zábave trvajú až do noci.

Osobitne je potrebné pochváliť Zväz chovateľov oviec a kôz, ktorý tradične usporiadal so spoluorganizátorom obce Východná na jeho rozsiahlom amfiteátri vynikajúce celoslovenské oslavy ovčiarstva „Ovenálie 2023“. V tomto roku za prítomnosti ministra pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Prof. MVDr. Jozefa Bireša, DrSc., vedúcich pracovníkov ministerstva, Štátnej veterinárnej správy, vedenia Žilinskej župy i predstaviteľov Zväzu oviec a kôz a mnohých ďalších významných osobností a to za prítomnosti niekoľko tisíc návštevníkov, uskutočnili vynikajúce oslavy ovčiarstva. Na tomto podujatí sa zhodnotil súčasný stav i možné perspektívy rozvoja ovčiarstva. Na podujatí bolo množstvo zaujímavých akcií a súťaží i výstav oviec a kôz. Bola tam najmä súťaž kvality ovčích a kozích syrov, súťaž v tahaní syrárskej nite, súťaž o najkrajšiu syrársku tortu, súťaž vo

Ovenálie 2023 vo Východnej

Východná, neformálne stretnutie so župankou E. Jurinovou, M. Behanovská, K. Herian

varení guláša, ukážky výroby syra i strihania oviec a mnohé kultúrne a folklórne vystúpenia. Popri tom tam boli desiatky stánkov s ľudovými remeslami, tradičnými výrobkami a mnohé stánky s predajom i s občerstvením.

Spracovateľov ovčieho a kozieho mlieka zaujímali najmä mliečne výrobky na súťaži, ale i v stánkoch. S potešením možno konštatovať, že sa súťaži zúčastnil veľmi veľký počet výrobcov s bohatým sortimentom ovčích hrudkových syrov, ovčej bryndze, údených syrov, zrejúcich syrov, žinčice i kozích syrov. Všetky výrobky boli hodnotené anonymne pracovníkmi Štátnej veterinárnej správy bez podstatnejších nedostatkov. Je potešiteľné, že súčasne ovčie i kozie mliečne výrobky sú zdravotne bezpečné a podstatne lepšej kvality ako pred rokom 2000. Samozrejme, že stále máme čo vylepšovať a aj rozširovať sortiment i zlepšovať ich kvalitu. Práve takéto súťaže vždy napomáhajú našim výrobcom porovnať si vzájomnú kvalitu a získať aj nové skúsenosti i podnety na zlepšenie kvality mliečnych výrobkov. Za zorganizovanie takýchto nádherných podujatí treba všetkým organizátorom úprimne poďakovať.

Aj keď naši ovčiarci sa obetavo a s veľkým rizikom snažia udržať a rozširovať chov oviec i kôz, žiaľ realita je taká, že stavy hospodárskych zvierat a aj oviec a kôz sa každoročne znižujú a mnohí výrobcovia boli nútení pre zhoršujúce sa ekonomické pomery i zavrieť svoje farmy i zariadenia. Za posledných 30 rokov poľnohospodárstvo a zvlášť živočíšna výroba zaznamenala prudký pokles. Prítom máme dobré prírodné podmienky, máme tisíce hektárov nevyu-

žitých a zaburinených lúk a pasienkov a nedokázali sme zabrániť úniku mladých ľudí z vidieka. Zdá sa, akoby nám chýbal iba zdravý sedliacky rozum. Všetky platilo osvedčené pravidlo, že vidiek bez poľnohospodárstva nie je vidiek. Podobne ako vo vyspelých krajinách vidiek treba viac podporovať, obnoviť poľnohospodárske aktivity a najmä živočíšnu výrobu, remeslá, vytvorenie spoločných odbytových družstiev pre jednotlivé rastlinné i živočíšne produkty a pod. Slovensko predsa stratilo svoju potravinovú sebestačnosť a je odkázané na dovoz základných potravín. Práve v poľnohospodárstve sú obrovské rezervy ktoré treba podstatne lepšie využívať a nepodporovať iba priemyselnú veľkovýrobu. Zvlášť ovčiarstvo je nositeľom našich tradícií i životného štýlu a nesmieme dopustiť, aby naďalej upadalo. Všetky to má veľmi široký socioekonomický dopad na krajinnú tvorbú, ekologické prostredie, na zamestnanosť ľudí, na zdravie národa a napokon však i na naše ľudové tradície.

Nevyhnutným predpokladom úspešnosti zmien je spoločenské pochopenie a uznanie významu poľnohospodárskeho obhospodarovania územia ako krajinnotvorného, ekologického a sociálno-stabilizačného faktora. Realizácia pôdohospodárskej politiky má širší dopad a presahuje rámec samotného rezortu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka a to by sa malo zdôrazňovať. Nemali by sme zabúdať i na naše vidiecke a ovčiarske korene, ale mali by sme dbať na zastavenie úpadku poľnohospodárstva a zvlášť živočíšnej výroby. Pevne veríme, že už budúca vláda bude už viac myslieť na budúcnosť a rozvoj poľnohospodárstva i vidieka.

Hodnotenie syrov

Konferencia Vidieckeho paktu

Konferencia Vidieckeho paktu pod názvom „Konajme pre vidiecke oblasti – zdieľanie skúseností a ponaučení do budúcnosti“ sa uskutočnila 4. mája 2022 vo švédskom Uppsala na pôde Švédskej univerzity pre poľnohospodárske vedy. Stretli sa tu zástupcovia mnohých členských štátov EÚ, politici, výskumníci, zástupcovia miestnych akčných skupín a EÚ inštitúcií, ktorým záleží na rozvoji európskeho vidieka.

Dlhodobá vízia EÚ pre vidiecke oblasti z júna 2021 sa vykonáva cez Vidiecky pakt, ako platformu skrze ktorú sa mobilizujú všetci zainteresovaní a rôzne úrovne riadenia vo všetkých kútoch EÚ, aby naše vidiecke oblasti sa stali silnejšími, prepojenejšími, odolnejšími a prosperujúcimi do roku 2040.

Zdieľali sa doterajšie skúsenosti a príklady dobrej praxe pre uplatnenie Vidieckeho paktu na národnej úrovni, miestne akčné skupiny ako miestne paky, účasť a zapojenie mladých ľudí, ako aj ďalšie kroky potrebné k revitalizácii rôznorodého európskeho vidieka.

Spolupráca všetkých je podmienkou úspechu a Vidiecky pakt je príležitosťou na zviditeľnenie vidieckych oblastí a zapojenie ľudí tam žijúcich do rozhodovacích procesov. Všetky hlasy sú potrebné pre posilnenie vidieka.

Kľúčovou požiadavkou je vytvorenie viacúrovňovej a medzisektorovej spolupráce všetkých rezortov, ktorých sa táto agenda dotýka zohľadňujúc prístup zdola na hor. Zapájať viac mladých ľudí a posilniť interakciu národných vlád s miestnymi akčnými skupinami. Zároveň sa vyzdvihlo, že vidiek zahŕňa oveľa viac ako len poľnohospodárstvo a je potrebné preslať na viac holistický prístup k nemu. Osobitná pozornosť bola venovaná overovaniu dopadov politik na vidiek tzv. "rural proofing".

Vidiecky pakt vytvára aj platformu pre spájanie rôznych organizácií a sietí ako spôsob spolupráce pre posilnenie a rozvoj vidieckych komunít. Pričom vzťahy by mali byť založené na vzájomnej dôvere, viac ako na pravidlách a predpisoch, aby vytrvali a prinášali konštruktívne riešenia priamo od ľudí

žijúcich na vidieku, ktorí majú takto možnosť podieľať sa na formovaní vlastnej budúcnosti.

Zmeniť treba naladenie z negatívneho naratívnu ohľadom vidieka na pozitívny, ako priestor plný príležitostí a hľadať symbiózu medzi životom v meste a na vidieku.

Ľudia chcú žiť na vidieku viac v dôsledku pandémie. Prístup k sociálnym, zdravotným a kultúrnym službám a rozvoj adekvátnej infraštruktúry sú nevyhnutnou podmienkou rozvoja a presunu ľudí z miest na vidiek.

Predstavenie Vidieckeho paktu, ako platformy pre mobilizáciu všetkých zainteresovaných

V júni sa v Bruseli počas konferencie zameranej na definovanie aktivít zabraňujúcim depopulácii vidieckych oblastí odštartuje Platforma pre revitalizáciu vidieka, kde budú môcť členské štáty zdieľať príklady dobrej praxe.

Ďalšia konferencia Vidieckeho paktu je plánovaná na september počas španielskeho predsedníctva v EÚ vo forme Fóra pre vidiecke politiky na vysokej úrovni.

Od uvedenia Dlhodobej vízie EÚ pre vidiek do života sa podľa Európskej komisie výrazne zvýšila pozornosť, ktorá sa venuje vidieku na politickej úrovni. Je to jedinečná príležitosť aj pre Slovensko viac zviditeľniť potenciál pre nášho vidieka a venovať mu viac pozornosti, podpory a záujmu.

Naplánujte si iniciatívu

Európska iniciatíva občanov – Váš nástroj na formovanie európskej politiky

Európska iniciatíva občanov poskytuje príležitosť priamo sa zapojiť do európskeho demokratického procesu a rozširuje možnosti, ako môžete formovať politiky EÚ, ktoré ovplyvňujú váš život

Európska iniciatíva občanov je jedinečná. Ide o prvý nástroj, ktorý umožňuje občanom z viacerých krajín EÚ, aby spoločne navrhli konkrétne právne zmeny týkajúce sa spoločného cieľa. Ako občan EÚ sa môžete buď pripojiť ku skupine organizátorov, ktorí začínajú iniciatívu, alebo podporiť existujúce iniciatívy.

Iniciatívu môže začať **7 občanov EÚ** vo veku, v ktorom majú právo voliť, s pobytom v aspoň **7 rôznych členských štátoch**. Keď iniciatíva získa **1 milión podpisov**, Európska komisia musí rozhodnúť, či bude alebo nebude konať.

Iniciatíva občanov sa môže týkať ktorejkoľvek oblasti, v ktorej má Európska komisia právomoc predkladať návrhy právnych predpisov, napríklad v oblastiach životného prostredia, ochrany spotrebiteľa, poľnohospodárstva, rybárstva, energetiky, dopravy alebo obchodu.

Viac informácií o európskej iniciatíve občanov vrátane zoznamu prebiehajúcich iniciatív, ktoré môžete podporiť, nájdete na webe: ec.europa.eu/citizens-initiative/ **#EUTakeTheInitiative**

Európska únia

Vidiecky parlament na Slovensku s obcou Hrušov a partnermi vyhlasujú
22. ročník súťaže

Vidiecka žena roka – „Líderka roka 2023“

V rámci osláv Svetového dňa vidieckych žien, t.j. 15. október, oceníme
víťazky súťaže: Vidiecke ženy – líderky.

Do súťaže môže byť nominovaná žena, ktorá svoj voľný čas venuje aktivitám v rôznych oblastiach verejného života a vo svojej komunite – obci, časti obce, mikroregióne, v zastupiteľstve je uznávanou osobnosťou – „líderkou“.

KATEGÓRIE, v rámci ktorých môžete nominovať ženy všetkých národností a menších žijúcich na území Slovenska:

- ▶ žena – aktivistka: pôsobiaca v 3. sektore (miestna organizácia, združenie, klub, a i.)
- ▶ žena – politička: pôsobiaca v miestnej politike (starostka, členka miestneho zastupiteľstva)
- ▶ žena – podnikateľka: svoje podnikateľské aktivity realizuje na vidieku, sprostredkúva zamestnanie, vytvára pracovné príležitosti, zviditeľňuje obec a prepája komunitný rozvoj s ekonomickým rozvojom, podniká na vidieku
- ▶ žena – remeselníčka: ovláda remeslo a odovzdáva ho mladej generácii

Nominácie posielajte do 30. septembra 2023 na adresu: OZ VIPA SK, Kapitulska č.13, Banská Bystrica, e-mailom: maria.behanovska@gmail.com, 0915 446 538.

Konferencia, vyhlásené výsledkov súťaže a spoločenský večer bude 13. októbra 2023 v obci Hrušov okres Veľký Krtíš

PODMIENKY PRE NOMINÁCIU

Nominovaná môže byť žena, ktorá:

- ▶ svoj voľný čas venuje aktivitám v rôznych oblastiach verejného života vo svojej komunite – obci, časti obce, mikroregióne, VSP, MAS
- ▶ je uznávanou osobnosťou – „líderkou“
- ▶ šíri ľudové remeslo pre súčasné a budúce generácie
- ▶ s jej pomocou sa život komunity (obce, regiónu...) mení k lepšiemu

AKO POZNÁTE LÍDERKU:

- ▶ chce byť užitočná nielen svojej rodine, ale aj svojim spoluobčanom
- ▶ svoj voľný čas (svoju energiu) pretvára na veci prospešné okoliu
- ▶ je inšpiráciou pre svoje okolie a aktivizuje ľudí
- ▶ prináša nové veci – postupy – myšlienky
- ▶ s jej pomocou sa život komunity (obce, regiónu...) mení k lepšiemu
- ▶ jej aktivita posúva komunitu dopredu
- ▶ propaguje slovenské ľudové remeslo

34. zasadnutie Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie

Komora Rady vlády SR sa skladá z Komory za verejnú správu 51 členov a z Komory mimovládnych neziskových organizácií 31 členov. Spoločné zasadnutia sa konajú štyri krát ročne.

Toto zasadnutie sa konalo 13. júna 2023 v Novej Cvernovke, Račianska 78.

PROGRAM ZASADNUTIA:

1. Otvorenie
2. Úvodné slovo splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti Filipa Vagača
3. Zmena legislatívnych pravidiel vlády SR
4. Zhodnotenie pôsobenia predošlej vlády z pohľadu MNO a Platforiem RV
5. Návrh akčného plánu Iniciatívy pre otvorené vládnutie na roky 2024-2026
6. Návrh materiálu Princípy a pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politik
7. Návrh legislatívneho zámeru zákona o službách vo verejnom záujme
8. Zriadenie rezortných rád
9. Rôzne/priestor pre otázky/diskusia
10. Záver

Viac si prečítajte na stránke Ministerstvo vnútra SR – Splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (min.v.sk)

Pre Vás z programu vyberáme bod – Zhodnotenie pôsobenia predošlej vlády z pohľadu MNO a Platforiem Rady vlády MNO

Marcel Zajac predstavil zúčastneným členom Rady vlády MNO správu, ktorá vypovedala o pôsobení predošlej vlády z pohľadu MNO a Platforiem Rady vlády MNO. Ospravedlnil sa, že dokument nebol odoslaný členom Rady vlády MNO vopred. Bude doručený v najbližšej dobe.

Výkonný výbor Komory MNO vytvoril formulár, v ktorom jednotliví zástupcovia reflektovali negatívne a pozitívne pôsobenie vlád po voľbách od

roku 2020. Hodnotenie hovorilo o vládoch a mimovládnych neziskových organizáciách v previazaní na rezorty, v ktorých pôsobia. Formulár vyplnilo 13 platforiem a jedna expertka Rady vlády MNO. Nebola hodnotená len činnosť rezortov, ale uskutočnilo sa hodnotenie aj smerom k MNO.

Činnosť Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej len „MPSVaR SR“) bola v oblasti sociálnych služieb hodnotená kladne. Ministerstvo zdravotníctva SR bolo pozitívne hodnotené z hľadiska inovácií pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Taktiež bola pozitívne hodnotená oblasť dobrovoľníctva v rámci Ministerstva vnútra SR (ďalej len „MV SR“), kde bola prijatá novela zákona s vytvorením dotačnej schémy pre organizácie, ktoré dlhoročne pôsobia v tejto oblasti. V oblasti práce s mládežou bola pozitívne hodnotená príprava a schválenie Stratégie SR pre mládež, ktorú pripravilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Činnosť Ministerstva životného prostredia SR (ďalej len „MŽP SR“) bola pozitívne hodnotená predovšetkým v oblasti ochrany parkov a pri zavedení recyklácie plastových obalov. Spolupráca Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (ďalej len „MZVaEZ SR“) a Platformy rozvojových organizácií – Ambrela priniesla úspešne zorganizovanú medzinárodnú konferenciu k rozvojovej a humanitárnej pomoci na Ukrajine a k integrácii odídencom z Ukrajiny. Pozitívne bola hodnotená aj finančná pomoc v čase pandémie pre MNO, odídencom z Ukrajiny aj dotačný mechanizmus EU-CARE. Zároveň bolo kladne hodnotené zaujatie postoja a jeho udržanie vládou SR k pomoci na Ukrajine počas vojny.

Negatívne hodnotenie si vyslúžil proces schvaľovania novely zákona o dobrovoľníctve, ktorý bol zložitý, zdĺhavý a vláda sa dlho bránila vytvoreniu finančného mechanizmu. V oblasti sociálnych služieb sa stále nevyriešil komponent 13 z Plánu obnovy a odolnosti a zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách je naďalej likvidačný pre neverejných poskytovateľov.

Stratégia SR pre mládež bola síce vypracovaná a schválená, ale jej tvorba nebola realizovaná participatívne.

MŽP SR bola vyčítaná problematická spolupráca a nedostatočná komunikácia s úradom podpredsedu vlády SR Štefana Hollého pri tvorbe zákonov EIA, v ktorých je vylúčená občianska participácia prostredníctvom zrýchlenia konania.

Zástupcovia MNO pozitívne hodnotili prácu ÚSV ROS, prijatú koncepciu rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022 – 2030 a Akčný plán koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022 – 2026. Taktiež bolo kladne hodnotené aj prepájanie zástupcov MNO na štátne orgány cez splnomocnenca vlády SR a zlepšenie participatívneho zapájania aj v oblasti dobrovoľníctva.

Zástupcovia MNO ocenili podporu organizácií počas utečeneckej krízy, oceňovanie od prezidentky SR a ocenenie MZVaEZ SR.

Rola MNO pri tvorbe programových kritérií, účasť pri implementácii EŠIF projektov a partnerstvo na-

dobudli významnejšie a plnohodnotnejšie kontúry, ako tomu bolo v minulosti. Zlepšil sa rešpekt a spolupráca. Finančné ohodnotenie zapojených expertov v daných oblastiach pri tvorbe a implementácii sa nastavilo už ako riadna verejná služba, nielen dobrovoľnícka práca, ako tomu bolo v minulosti.

Ako jeden z významných a pretrvávajúcich problémov je naďalej chýbajúca medzirezortná spolupráca – rezortizmus.

Veľmi negatívne bolo hodnotené tzv. „hejtovanie“ od predstaviteľov vlád. Pokračovanie v dezinformáciách o neziskovom sektore a nedostatočné vymedzenie a zaujatie stanoviska k týmto výrokom. Obrana ostala len na pleciach MNO, pričom zmena bola deklarovaná aj v programovom vyhlásení vlády SR.

Stále pretrvávajúca nedostatočná participácia pri tvorbe legislatívnych procesov, predovšetkým pri zákonoch EIA, SEA.

Obchádzanie legislatívnych pravidiel daných vládou SR, obchádzanie participatívneho procesu, čoho dôsledkom bola legislatívna smrť v predvolebnom období.

Splnomocnenec vyzval účastníkov po skončení predstavenia správy k diskusii a doplnil, že v tomto bode neprebíha hlasovanie ani schvaľovanie správy. Správa mala len informatívny charakter a predstavovala námety do budúcnosti. Do diskusie sa nikto neprihlásil.

Odborná prax vo Švajčiarsku v zimnej sezóne 2023 pre mladých ľudí zo Slovenska

Pre nastávajúcu zimnú sezónu 2023 pripravuje Švajčiarsko – slovenské združenie cestovného ruchu v Banskej Bystrici odbornú prax v zariadeniach cestovného ruchu vo Švajčiarsku v kantóne Graubünden (nemecky hovoriaci kantón) v termíne od 10. decembra 2023 do 9. apríla 2024 teda do vrcholy zimnej sezóny.

Prečo píšeme o odbornej praxi vo Švajčiarsku v zimnej sezóne už teraz, keďže ešte len prichádza leto? Nuž je to preto, že zabezpečenie takejto praxe vyžaduje dôkladnú prípravu už pol roka dopredu, či už zo strany švajčiarskeho, tak aj slovenského partnera. Podobne aj potenciálni záujemcovia o prax potrebujú si s dostatočným časovým predstihom naplánovať akým aktivitám sa budú v zimnej sezóne venovať.

Uvedená prax je určená pre mladých ľudí od 18 do 26 rokov, ktorí majú aspoň základné znalosti nemeckého alebo anglického jazyka (základná podmienka). Pritom sa nevyžaduje žiadne odborné vzdelanie, záujemca nemusí byť ani študent, len má byť ochotný a pripravený pracovať 4 mesiace vo Švajčiarsku. Vzhľadom na to, že ide o prax vo Švajčiarskych Alpách v kantóne Graubünden v ktorom sa nachádzajú najznámejšie lyžiarske strediská Švajčiarska, ako sú St. Moritz, Davos, Klosters, Lenzerheide, Arosa a iné (do lyžiarskeho strediska Klosters chodil lyžovať aj princ Charles, dnes britský kráľ Karol, s manželkou Dianou a ich deťmi, Predpokladáme, že pre niektorých mladých ľudí to môže byť výborná príležitosť zdokonaľiť sa nielen v nemečine, či angličtine, v práci v obsluhu v pohostinských zariadeniach, ale aj zdokonaľiť sa v zimných športoch a získať skúsenosti z fungovania zimných lyžiarskych stredísk vo Švajčiarsku.

Prax začína dvomi týždňami intenzívneho vzdelávania v oblasti obsluhy v pohostinských zariadeniach (v termíne od 10.12.2023 do 23.12.2024) v školskom hoteli švajčiarskej hotelovej školy vo Weggis v kolektíve mladých ľudí z Čiech, Maďarska, Litvy a dokonca z Južnej Afriky. Po absolvovaní vzdelávacieho kurzu 23. decembra 2023, zabezpečí

švajčiarsky partner odchádza každý účastník do zariadenia cestovného ruchu v ktorom bude pracovať ďalších tri a pol mesiaca do 9. apríla 2023. Atmosféru Vianoc, Silvestra a Nového roku prežijú účastníci v niektorom zariadení cestovného ruchu vo Švajčiarskych Alpách v kantóne Graubünden ako pracovníci obsluhy alebo v kuchyni a to až do 9. apríla 2024. Prečo nevyužiť voľný čas počas víkendov na spoznávanie týchto stredísk, lyžovať na strmých svahoch alpských veľikánov, navštevovať diskotéky a využívať bohatý nočný život (apres ski) v týchto strediskách? Okrem iného majú účastníci praxe možnosť zdokonaľiť sa v nemečine alebo angličtine, získať diplom a vysvedčenie zo Švajčiarska, ktoré môžu napr. využiť pri hľadaní nového zamestnania. ap. Nezanedbateľná je aj garantovaná výška čistého mesačného zárobku vo výške 845 €. Okrem toho možno rátať v obsluhu aj so sprejitým a príplatkami za prácu nadčas. Z uvedenej sumy sa už neplatí žiadna daň ani odvody, ani náklady na stravovanie a ubytovanie. Je to dá sa povedať „vreckové“. Ako s ním účastníci praxe naložia je len na nich. Niečo si možno kúpiť, precestujú a prelyžujú ich vo Švajčiarsku, alebo si ich prinesú domov a v lete 2024 vycestujú niekam do zahraničia. Máme skúsenosti, že niektorý zamestnávateľ požiadal praktikanta, s ktorým bol mimoriadne spokojný, aby prišiel na prax aj v letnej sezóne, ale za lepších platových podmienok (odpadne totiž platiť školné). Prax možno stráviť s priateľom (priateľkou), pokiaľ spĺňa podmienky (vek od 18 do 26 rokov, aspoň základná znalosť nemečiny alebo angličtiny a úspešné absolvovanie výberového konania) v druhej polovici septembra 2023 v Banskej Bystrici.

Na1Vlne

V rámci spolupráce Vidieckeho parlamentu mladých na Slovensku so Sekciou pre mládež Žilinského samosprávneho kraja sme sa zúčastnili **II. ročníka konferencie s názvom Na1Vlne, ktorá sa tento rok uskutočnila v priestoroch Novej Synagógy v Žiline 21.6.2023** s bohatým celodenným programom. Cieľom konferencie bolo spoločne s účastníkmi vyhodnotiť akým smerom sa práca s mládežou v Žilinskom kraji uberá, čo nové sa deje v práci s mládežou, zhrnutie realizácie koncepcie Na1Vlne a hľadanie priestoru na zlepšenie.

Vďaka programu a rečníkom z úspešných organizácií či firiem si mohli účastníci odnieť mnoho inšpirácií, nové praktické informácie a využiť tento čas na sieťovanie. Účastníkmi konferencie boli zástupcovia mládežníckych organizácií, koordinátori, pracovníci s mládežou, pedagógovia a taktiež aj samotní mladí ľudia. Tí sú dôležitou súčasťou realizovania vlastných nápadov a zároveň naplňania strategických cieľov vyplývajúcich z Koncepcie práce s mládežou – Na1Vlne.

Semináre a workshopy konferencie Na1Vlne

náš vidiek

2/2023

štvrtročník
ročník XX.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

**PUTOVANIE
PO VIA MAGNA**

strany 4–14

TOPOĽČANY

Poľovníctvo

strany 15–16

Rybárstvo

strany 17–19

**Zvyky
Kvetnej
nedele**

strana 19

Obsah

- 4 Po ceste Via Magna do Topolčian
- 15 Poľovníctvo
- 17 Rybárstvo
- 19 Zvyky Kvetnej nedele
- 20 Nádej letného slnovratu

náš vidiek

Ročník: XX.

Číslo: 2/2023

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
 maria.behanovska@gmail.com
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajná.

Náklad: 1000 ks

Uzavierka nasledujúceho čísla:
20. septembra 2023

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
 Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
 Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
 Budova radnice v Topolčianoch – kultúrna pamiatka z obdobia secesie,
 www.depositphotos.com

Foto na 2. strane obálky:
 Topenie Moreny na Kvetnú nedelu vo Vínosadoch

Učte sa zo včerajška, žite pre dnešok a dúfajte v zajtrajšok. Dôležité je neprestať sa pýtať.

(ALBERT EINSTEIN)

Príhovor do novej éry

Pozdravujem Vás, vážení členovia, priatelia a priaznivci Magna Via! Letný slnovrat máme za sebou a samozrejme aj s ním spojené oslavy so starodávnymi zvyklosťami „Jánskych nocí“ a preskakovania jánskych ohňov. Celý svet sa pohol v ústrety smerom k letu a v nádeji očakávania novej úrody všetci vždy veríme v štedrosť prírody a Matky Zeme a dúfame v bohatú úrodu. To dobre vystihuje postavenie situácie nášho združenia MV.

Po predchádzajúcom jarnom prebúdzaní sme sa dočkali konečne aj Valného zhromaždenia a zasadnutia Predstavenstva o.z. Magna Via vo Veľkých Ripňanoch, staby nového hlavného stanu, generálneho štábu, či „Bieleho domu“ nášho združenia.

Zakladateľ OZ, hlavný koordinátor a propagátor tejto skvelej myšlienky Veľkej náučnej cesty (Magna Via) – pán docent Ing. Jozef Húska, CSc. po dosiahnutí úctyhodného veku požiadal o uvoľnenie z funkcie predsedu Predstavenstva. Nebolo

jednoduché ani ľahké nájsť zodpovedajúcu náhradu, človeka, ktorý by bol zápalkou aj sviecou. Zápalkou, ktorá by zapálila sviecu vo vlastnej duši, aby potom on sám ako svieca svietil a osvetľoval cestu a udržoval plameň v dušiach nadšencov na dlhej ceste po ceste Magna Via, ktorá ešte stále je pred nami k méte 500-ročnice jej založenia, ktorú si pripomenieme v roku 2026.

Po dlhom hľadaní bol na návrh predstavenstva na valnom zhromaždení konštituovaný do funkcie predsedu o.z. MV PhDr. Jozef Krištof a pánovi Doc. Ing. Jozef Húskovi, CSc. bol udelený štatút čestného predsedu.

Veríme v úspešnosť tohto kroku a očakávame bohatú úrodu, ktorá sa prejaví v činnosti a životaschopnosti občianskeho združenia aj s podporou Vás, vážení členovia a priaznivci.

Ing. Jozef Garlík, PhD. člen Predstavenstva MV

Slovo predsedu

Vážení priatelia, členovia, sympatizanti a nadšenci cesty a projektu Magna Via !

Dovoľte mi, aby som sa Vám prihovril z pozície novoustanoveného predsedu O.Z. a Predstavenstva Magna Via. V prvom rade sa chcem poďakovať za dôveru, ktorá bola do mňa vložená. Za seba chcem povedať, že sa budem snažiť pokračovať v ceste, na ktorej OZ už prešlo kus cesty a nabralo aj veľa skúseností. Žijeme v časoch veľkých a turbulentných zmien, ale aj veľkých príležitostí.

Budem sa snažiť využiť svoje skúsenosti, aby som na ich základe pomohol prekonať ďalšie úseky cesty v poštovom voze po prepriahacích staniach Veľkej poštovej cesty Via Magna, aby sme sa poučili z histórie a obohatili svoje poznatky z minulosti. Verím, že sa to podarí aj s Vašou pomocou a spoluúčasťou.

PhDr. Jozef Krištof

Po ceste Via Magna do Topolčian

Spracované z podkladov MsÚ Topolčany, Mgr. Lenka Savarová, Mesto Topolčany

Obec TOPOLČANY so starým slovenským osídlením je doložená z r. 1173 ako Tupulchan., neskôr Thopolchan (1318), Tapolchan (1332), Welke Topoložany (1773), Topolčany (1920), maď. Nagytapolcsány.(2)

Topolčany ležia na severe Nitrianskeho samosprávneho kraja v údolí rieky Nitra. Z juhovýchodu ich obklopuje pohorie Tribeč a zo severozápadu Považský Inovec. Prvá písomná zmienka o meste sa nachádza v darovacej listine uhorského kráľa Bela IV. z roku 1235, prvé osídlenia tu však vznikli pravdepodobne už v 9. storočí. K mestu dnes patria aj mestské časti Veľké a Malé Bedzany. Topolčany boli oddávna centrom obchodu a remeselnej výroby a pravidelne sa tu konali trhy.

Obec v r. 1173 Bello III. daroval Sendovi a Martinovi. Po vymretí ich rodu sa znovu stala kráľovským majetkom. Začiatkom 14. storočia patrili Topolčany Matúšovi Čákovi. Pravdepodobne už koncom 13. storočia, najneskôr však začiatkom 14. storočia získali mestské privilégia, v r. 1342 sa už spomínajú v dekrétu Karola Róberta ako kráľovské mesto. V r. 1389 dal Žigmund hrad i mesto Topolčany za zásluhy a výmenu za hrad Šášov Frankovi a Šimonovi zo Sečian a Topolčany sa vyvíjali ako poddanské mestiečko panstva Topolčany. V erbe malo dvojramenný kríž s mesiacom a hviezdou. V r. 1401 sa tu zišiel partiálny uhorský snem, ktorý zosadil Žigmunda a na trón povolal poľského kráľa Vladislava Jagelonského. Pomocou inej skupiny uhorskej šľachty si však Žigmund vládu udržal. Začiatkom 15. storočia bolo mesto opevnené a obohatené hradbami. V r. 1431 sa ho zmocnili husiti a pravdepodobne už vtedy tu zanechali trvalú posádku, ktorá zostala v Topolčanoch až do r. 1434, keď odišla za výkupné. Pod vedením J. Šmikovského podnikala výpady do širokého okolia

Námestie s historickou budovou radnice

a šírila husitskú ideológiu. Práve v okolí Topolčian zanechala husitská ideológia na Slovensku najhlbšie stopy, najmä medzi drobným zemanstvom. V polovici 15. storočia bola v obci vynikajúca zvonolejáraň. V r. 1584 sa vzbúрили tunajší poddaní. V r. 1599 mesto vydrancovali Turci. Od r. 1618 sa mešťania vykupovali z poddanských povinností za 1000 zlatých ročne, mali časté spory o svoje práva s vrchnosťou, ktoré sa v r. 1682, 1656 a v r. 1756-59 vyriešili v prospech Topolčian. V r. 1790 bolo mesto i okolie pri zavádzaní urbára a nepokojoch obyvateľov zničené.

V 15. – 19. storočí bol v Topolčanoch soľný sklad a cestné mýto, od 17. storočia tu bolo sídlo pošty. V r. 1570 sa spomínajú 2 mlyny, 4 šenky, mesto bolo strediskom pestovania a obchodu so šafranom. V r. 1618 mestu Rudolf II. potvrdil jarmočné právo, ktoré bolo v r. 1725 rozšírené. Tunajšie trhy usmerňovali cenu vlny v Uhorsku. V 17. storočí nastal rýchly rozvoj remesiel. V r. 1609 sa spomína obuv-

nický cech, v r. 1635 čižmársky, v r. 1704 mlynársky, v r. 1815 spoločný cech pre krajčirov, kožušníkov, kováčov a stolárov, v r. 1825 halenárov a remenárov. V r. 1715 mali Topolčany 117 domácností, v r. 1787 mali 256 domov a 1926 obyvateľov, v r. 1828 mali 353 domov a 2475 obyvateľov.

V r. 1865 založili Lichtensteinovu pálenicu a octáreň, v r. 1871 tehelnú. Topolčany mali 67 remeselníkov, z toho 25 krajčirov, 24 čižmárov a 18 obuvníkov. Koncom 19. storočia postavili sladovňu, v r. 1906 potravné družstvo zamestnancov železníc, v r. 1911 parnú pílu a parketáreň, v r. 1914 továreň na nábytok.(1.)

STRUČNÝ PREHLAD DEJÍN MESTA

- Prvé osídlenie – neolit, mladšia a staršia bronzová doba, neskôr počas obdobia Veľkomoravskej ríše
- Prvá zmienka – písomne je obec už spomínaná v roku 1173
- 13. storočie – z tohto obdobia pochádza Topolčiansky hrad
- začiatok 14. storočia – obec patrila Matúšovi Čákovi Trenčianskemu
- rok 1342 – Topolčany sa stali kráľovským mestom
- začiatok 15. storočia – opevnenie mesta
- rok 1431 – husiti okupujú mesto
- rok 1599 – Turci sa prehnaní cez mesto a vydrancovali ho
- začiatok 17. storočia – nastupuje rýchly rozkvet mesta
- rok 1618 – Rudolf II. potvrdzuje jarmočné právo
- rok 1790 – pri zavádzaní urbára a nepokojoch obyvateľstva bolo mesto skoro úplne zničené
- začiatok 20. storočia – nastupuje rýchly rozvoj priemyslu, školstva a kultúry
- 1939 – 1945 – druhá svetová vojna;
- židovské obyvateľstvo bolo deportované do vyhladzovacích táborov
- koncom vojny padla za obeť požiaru aj synagóga
- 3. september 1944 – do mesta prenikli nemecké okupačné vojská
- 1. apríl 1945 – mesto bolo oslobodené vojakmi I. rumunskej armády
- 24. september 1945 – Topolčiansky protizidovský pogrom svojim rozsahom unikátny prípad antisemitských násilností po skončení 2. svetovej vojny

HISTÓRIA TOPOLČIAN

Pravek

Najstaršie archeologické nálezy patria do staršej doby kamennej (40 000 rokov pred našim letopočtom). Ľudia v tom čase žili v tlupách, živili sa lovom a nástroje si dorábali z kameňa. V období z pred 5 000 rokov žili v tomto priestore prví roľníci. 4 000 rokov pred Kr. ľud neolitu vyrábala hlinené nádoby a vedel tkať. Eneolit, čo je najmladšia doba kamenná, je zastúpená kanelovanou keramikou. Popri kamennej industrii sa vyskytuje aj medená. Na začiatku druhého tisícročia pred Kr. sa objavujú prvé skupiny bronzovej doby. V topoľčianskej oblasti sa objavuje okrem južnej maďarovskej kultúry, hlavne lužická a halštatskál z druhého a prvého tisícročia pred Kr.

V mladšej dobe železnej – latén, čo je štvrté až druhé storočie pred Kr., obývali územie Kelti. Po ich odchode sem prenikli Germáni (4. storočie pred Kr. až 1. storočie). Toto obdobie nazývame rímsko-provinciálnym. So slovanským etnikom sa stretávame v staršej dobe hradštajne pred 9. storočím.

Stredovek

Jedným z najstarších písomných dokladov, ktorý sa žiaľ nezachoval, bola darovacia listina kráľa Bela III. (1172 – 1196), ktorou Topolčany daroval Seudovi a Martinovi. Keďže Turda, syn Martinov zomrel bez potomkov, vnuk Bela III., Belo IV. (1235 – 1273) daroval v roku 1235 mesto aj s tromi dedinami: Tovarníky, Ylouch, a Račice, Dionýzovi-kráľovskému tajníkovi. Táto darovacia listina je zároveň najstaršou donačnou listinou, ktorá sa zachovala. O skutočnom meste však môžeme hovoriť až v 13. storočí, odkedy za zachovala prvá písomná zmienka o Topolčanoch v darovacej listine (z roku 1235) uhorského kráľa Bela IV.

V listine palatina Mikuláša z roku 1271 sa Topolčany spomínajú ako Civitas, čiže mesto. Podľa nej tu robil pred richtárom prísahu Bartolomej z Diviak.

O existencii fary sa zmieňujú listina: *Non ecclesiae strigoniensis 2.*, ktorá kostol a faru spomína v roku 1285. Katolícka viera sa v topoľčianskom kraji šírila asi od 9. storočia. Počnúc Cyrilom, cez sv. Bernarda až po založenie kláštora v strede mesta.

Syn Petra Čáka, Matúš Čák Trenčiansky zdedil po bezdetnom strýkovi Matúšovi tribút v Topolčanoch. V období rokov 1291 – 1314 dal na topoľčian-

skom majetku postaviť mocný hrad, ktorým chcel chrániť od východu svoj sídelný hrad v Trenčíne. V rokoch 1346/1347, 1358 sa v Topolčanoch konali župné zhromaždenia. V roku 1347 dostáva mesto od kráľa Ľudovíta výsadu vlastného súdництва s výnimkou hrdelných sporov. Z listiny vydanéj Kapitulu v Nitre v roku 1348 sa dozvedáme, že v Topolčanoch bol kláštor Benediktínov, v ktorom bol opätom Juraj.

V roku 1389 sa Topolčany zase stali poddanským mestom. Vtedy ich kráľ Žigmund daroval Frantovi a Šimonovi zo Seče. Dedičia Sečeniencov si podelili v roku 1411 majetky tak, že Hrad dostal Ladislav a mesto Šimon. Po smrti Šimona sa mesto stalo časťou Ladislavovho majetku. Keďže hranice mesta neboli presne určené boli sporné aj pozemky medzi Donymom – kastelánom v Nitrianskej Strede. Spor trval od roku 1406 do roku 1412. V tom čase bol v meste soľný sklad a Kráľovské soľné išpánstvo.

Po porážke pri Moháči v roku 1526 sa hospodársky rozvoj mesta značne obmedzil. Nájazdy tureckých vojsk a neustále prebiehajúce boje v kombinácii s protihabsburskými povstaniami značne ovplyvnili aj vývoj populácie mesta, ktorá počas prvej tureckej invázie v roku 1530 značne poklesla.

Až do druhej polovice 16. storočia sa vlastnícke pomery v meste nezmenili. Topolčany zostali rozdelené na dve takmer rovnaké časti medzi šľachtické rody Orságovcov a Lošonciovcov. K zjednoteniu došlo až v roku 1601, keď sa Topolčany stali majetkom rodiny Forgáčovcov. František Forgáč, ktorý mal dobré vzťahy s panovníkom, získal od Rudolfa II. potvrdenie práva na vydržovanie dvoch výročných trhov – jarmokov. Panovník potvrdil právo vydržovať trhy obdobným spôsobom, ako sa odbavovali v slobodných kráľovských mestách, v roku 1599. Topolčany patrili koncom stredoveku k stredne veľkým mestám a svojou veľkosťou sa vyrovnali staršej Nitre. Žilo tu okolo 800 až 900 obyvateľov. Z hľadiska etnického zloženia boli Topolčany už čisto slovenským mestom a Slováci mali vo svojich rukách samosprávu mesta. K tunajším popredným predstaviteľom mesta patrili bohaté rodiny Urminských, Podhradských, Hyzekovcov, Grznárovcov a Matulovcov. Aj mená ostatných mešťanov boli napospol slovenské. Stačí spomenúť rodiny Candrákovcov, Drdúlkovcov, Korbelovcov, Fičúrovcov, Urbanovcov, Motúzovcov, Vankovcov, Húserovcov atď. Najstaršie zachované mestské písomnosti sa viedli v latinčine. Už v prvej polovici 16. storočia

sa slovacita mesta prejavila aj v tom, že Topolčany začali viesť svoju úradnú agendu v starej slovenčine, v čom im patrí jedno z popredných miest v celoslovenských reláciách.(2).

Topolčiansky hrad

Topolčiansky hrad sa stal oporným husitským bodom, na ktorom už v roku 1431 sídlila husitská posádka. V roku 1432 bol veliteľom hradu švejdvoský. V jeseni roku 1434 ho opustil za výkupné 9 000 zlatých. Na jeho miesto sa dostal dobrodruh Gučinský, ktorý páchal na obyvateľstve mesta aj okolia veľké neprávosti a zlodejstvá. Postihnutí obyvatelia sa viackrát obrátili na kráľa. Ten z toho dôvodu dal v roku 1443 Gučinskému iný hrad na Morave. V tom roku mesto postihlo aj veľké zemetrasenie, ktoré sa zopakovalo aj o rok neskôr v roku 1444. Po smrti Ladislava Sečeniho požiadal Michal Országh kráľa o uvedenie do držby kráľovský majetok, čo odôvodňoval príbuzenstvom so Sečeniencami a aj tým, že prispel na výkupné hradu od husitov čiastkou 2 000 zlatých. V roku 1459 mu kráľ Matej vyhovel. Až donačnou listinou z 28. júla 1481 sa celá záležitosť ukončila. Podľa nej patrilo k mestu Topolčany okrem hradu aj 28 obcí.

V stredoveku boli Topolčany malým chudobnejším mestečkom, ktoré malo okolo 120 domov. Topolčany boli vtedy rovnako veľké ako Bojná, Čachtice boli 1,5 krát väčšie.

V prvej polovici 15. stor. zasiahlo do osudov Topolčan husitské hnutie. Mesto sa do priameho kontaktu s husitským vojskom dostalo na jeseň 1431, keď husitské vojsko tiahlo Ponitřím.

Topolčiansky hrad
.....

Topolčiansky hrad
.....

Husiti mali medzi sebou miestnych sprievodcov a nemožno vylúčiť, že bývali husitskí velitelia, v službách Jána Jiskru z Brandýsa, obsadili v priebehu roku 1440 Topolčany. (5) Vzťahy medzi Topolčanami a jiskrovými veliteľmi neboli priateľské. (5).

V prvej polovici 15. storočia bola v meste chýrna zvonolejáraň majstra Pavla. V Krušovciach sa vo veži kostola zachoval jeden z jeho zvonov. Podľa kanonickej vizitácie z roku 1559 je topolčiansky kláštor v ruínach. Kláštor je v strede mesta.

Po smrti posledného Országha Krištofa sa v roku 1567 rozdelil majetok na niekoľko podielov. Jeden z nich sa stal majetkom Krištofa Ungnada. Vdova po ňom sa v roku 1590 vydala za Žigmunda Forgáča, ktorý sa tak stal vlastníkom Ungnadovho podielu po Lošoncim, ktorý bol vlastníkom polovice majetku. Nastal spor medzi Balassovcami a Forgáčovcami. Balassa totiž odkúpil v roku 1570 Lošonciho časť za 10 000 zlatých, na ktorú si robil aj Forgáč nárok a tak ju v roku 1595 za 25 000 zlatých aj odkúpil na základe predkupného práva. No už v roku 1601 si vymohol donáciu na celý majetok.

Pre neznesiteľné podmienky a existenčné ťažkosti vypukla v meste v roku 1581 vzbura poddanských. Mesto dostalo 15. mája 1599 od kráľa Rudolfa II. dekrétom privilégia. Dekrét zaručoval možnosť usporiadať jarmoky na Dorotu a Trojicu. V roku 1599 sa však do mesta dostali Turci a úplne ho zničili.

František Forgáč dal v Tovarníkoch postaviť kaštieľ. V roku 1605 Bocskajovi hajdúsi obsadili cele Ponitrie aj mesto. V rokoch 1607, 1608 a 1609 sa v Topolčanoch konali kongregácie, pretože mesto ohrozovali Turci. V čase stavovského povstania Gabriela Betlena na stavovskom zhromaždení v Topolčanoch sa ku povstaniu pridali miestni zemanovia. V tej dobe sa v tomto priestore hojne rozšírili zbojstvá. Po Betlenovi vypuklo povstanie, ktoré viedol Juraj Rákoci 2. Ľud trpel pod povstaleckým aj pod cisárskym vojskom. V roku 1644 prišla do mesta prezimovať cisárska armáda. Do mesta prišlo 8600 mužov. Rok po ich odchode vtiahlo do mesta kurucké vojsko, ku ktorému sa pridalo 1800 švédskych jazdcov. V roku 1643 zaplavilo Po-

nitrie znova turecké vojsko. Topoľčany boli znova spustošené a do zajatia a otroctva sa dostalo veľké množstvo ľudí. Roku 1703 dobyli mesto Kuruci. Mesto bolo viackrát vypálené. Veľké požiare boli v rokoch: 1718, 1730, 1731.

Topoľčany sa od roku 1719 stali majetkom grófa Petra Beréniho. Po ňom vlastnila panstvo (i mesto) vnučka Katarína Gabriela, ktorá sa vydala za Františka Jozefa Trauna (1733). Koniec osemnásteho storočia bol pre Topoľčany opäť obdobím nepokojov. Mestečko sužovali veľké požiare, ktoré zničili kostol a viaceré budovy v meste a veľmi vyčerпали mestskú pokladnicu. V roku 1783 udelil blesk do kováčskej vyhne a požiar zničil až 140 domov. Pri požiaroch v roku 1787 zorelo 80 domov a 12 stodôl. Ďalší požiar postihol mesto hneď v nasledujúcom roku a v meste zostalo prakticky len niekoľko neporušených domov. Po obnovení mesta vypukol v roku 1790 požiar, pri ktorom zahynulo množstvo ľudí, medzi nimi aj vojaci bývajúci vo vojenskom dome oproti kostolu. Veľké nepokoje otriasli mestom v roku 1790 ešte raz, keď sa zavádzal tereziánsky urbár. Pre správu mesta bol dôležitý deviaty bod urbára, podľa ktorého do richtárskeho úradu panstvo menovalo troch ľudí, z ktorých si obec volila richtára v prítomnosti panského úradníka. Notára a prísazných si volili mešťania sami.

Až do zániku feudálnych vzťahov v roku 1848 Topoľčany zostali poddanským mestom, i keď veľkostí a počtom obyvateľov nevynikali. Samotní obyvatelia, resp. predstavitelia mesta svoje bydlisko v úradných dokumentoch hrdo nazývali Veľkými Topoľčanmi. Topoľčany mali naďalej poľnohospodársky charakter. Stred mesta tvorilo námestie tej istej veľkosti ako dnes a dve tri ulice okolo neho. Za poslednými domami boli stodoly. Stáli mimo obytnej časti, aby sa nebezpečenstvo požiaru znížilo na minimum. Väčšina domov bola prízemná, stavaná najmä z nepálenej tehly alebo z hliny. Okrem kostola a rímskokatolíckej fary patrili medzi významnejšie budovy mestský dom a stoličný dom, obývaný príslušníkmi husárskoho pluku, a tiež budova pošty. Až v poslednej tretine 19. storočia pribudli výstavnější domy, najmä však potom, ako sa Topoľčany stali sídlom slúžnovského okresu. Postavená bola budova okresného súdu, župnej nemocnice, slúžnovského úradu, daňového úradu, železničnej stanice, ale i hostinca – hotela Koruna. (5).

Topoľčianska radnica

110 rokov budovy Radnice oslávilo mesto aj vlastnou bankovkou

V roku 2022 oslávila secesná budova Radnice mesta Topoľčany 110 rokov od svojho prvého slávnostného zasadnutia. Pri tej príležitosti vydala samospráva historicky prvú bankovku s nulovou hodnotou s vyobrazením tejto historickej budovy.

Bankovka bola vydaná na 30. zasadnutí Mestského zastupiteľstva v Topoľčanoch dňa 2. februára 2022. „Vydaním tejto bankovky sme chceli Topoľčanom pripomenúť históriu mesta. Tvár Topoľčan je výrazne poznačená radikálnymi zmenami v architektúre. Radnica patrí k vzácnym stavbám, ktoré sa zachovali do dnešných dní a mesto je na ňu právom hrdé,“ povedala primátorka mesta JUDr. Alexandra Gieciová. Predaj bankovky začal netra-

Bankovka pri príležitosti 110 výročia radnice

dične o polnoci a už o niekoľko dní topoľčianska Galéria ohlásila, že všetkých 4500 kusov bankoviek je vypredaných.

Secesná budova radnice na Námestí M. R. Štefánika vznikla na mieste pôvodného mestského domu a je sídlom topoľčianskej samosprávy. O jej výstavbe rozhodlo hlasovanie mestskej rady v roku 1909. Budovu projektoval stavitel Imrich Szöts, pôsobiaci v Budapešti. Do základného kameňa stavby bol uložený pamätný spis. Dňa 27. januára 1912 sa v novej radnici konalo slávnostné zasadnutie za účasti mnohých významných osobností. Posledná komplexná rekonštrukcia budovy prebehla v rokoch 1994-96. Radnica v Topoľčanoch je od roku 1984 zaradená medzi národné kultúrne pamiatky.

Komentované prehliadky radnice, ktoré mesto zorganizovalo pri príležitosti 110. výročia, sa stretli s veľkým záujmom u verejnosti i študentov. Mesto preto v spolupráci s Tribečským múzeom organizuje prehliadky tejto historickej budovy pravidelne na jar.

Pôvodná budova pošty v čase otvorenia

Z histórie topoľčianskej pošty

História topoľčianskej pošty siaha do roku 1897, kedy 17. decembra riaditeľstvo pošty požiadalo mesto, aby darovalo vhodný pozemok pre stavbu poštového úradu. Obecné zastupiteľstvo podľa údajov v kronike uznieslo, že mesto je naklonené nadstaviť mestský dom: Poschodie ponechá pre svoj účel a prízemie prenajme pošte, ale iba s tou podmienkou, že pošta vyplatí nájomné na 25 rokov dopredu. Vyslaná bola deputácia do Budapešti, aby v tom zmysle vyjednávala s ministerstvom pošty.

Dlaždice Magna Via pred budovou pošty v Topoľčanoch

27. apríla 1898 bol odovzdaný prípis riaditeľstva pošty, v ktorom žiada, aby v roku 1896 novopostavený dom na Železničnej ulici (originálny názov Vasút utcza, Vasút – z maďarčiny železnica) bol daný do prenájmu pre poštový úrad a na byt prednostu pošty. Riaditeľstvo bolo naklonené vziať dom do prenájmu na 10-15 rokov za 1200 zlatých ročne. Návrh bol prijatý a tak vznikla v Topoľčanoch prvá pošta

Ulica, na ktorej bola postavená budova, sa pôvodne volala Vasút utcza. Po zavraždení cisárovnej Alžbety Bavorskej (Sisi) v septembri 1898 mesto túto ulicu neskôr premenovalo na Ersebéth utcza (Alžbetina ulica). Po roku 1918 zase na Komenského ulicu a dnešný názov je Moyzesova. Pošta tu sídlila až do postavenia novej budovy na Obchodnej ulici, kam sa presťahovala koncom 60-tych rokov a sídli tam do dnes. V pôvodnej budove pošty dnes sídli mestská tržnica.

Socha žochára na námestí v Topolčanoch

Čo vidieť a zažiť v Topolčanoch?

Obyvatelov Topolčian prezývajú „žochári“. Kedysi to boli nájomní pracovníci prenášajúci tovar vo vreciach – žochoch. A hoci súčasní Topolčanci už žochy nenosia, s kamenným žochárom sa môžete odfoťiť na námestí aj dnes.

Topolčany ležia na severe Nitrianskeho samosprávneho kraja v údolí rieky Nitra. Z juhovýchodu ich obklopuje pohorie Tribeč a zo severozápadu Považský Inovec. Prvá písomná zmienka o meste sa nachádza v darovacej listine uhorského kráľa Bela IV. z roku 1235, prvé osídlenia tu však vznikli pravdepodobne už v 9. storočí. K mestu dnes patria aj mestské časti Veľké a Malé Bedzany. Topolčany boli oddávna centrom obchodu a remeselnej výroby a pravidelne sa tu konali trhy.

Topolčianske cennosti

Kostol Nanebovzatia Panny Márie sa nachádza na Námestí M. R. Štefánika v Topolčanoch.

Najstaršia písomná zmienka je z roku 1285.

Kostol v roku 1731 vyhorel. Terajší vzhľad rímskokatolíckeho kostola je z rokov 1790 – 1802. Kostol sa nachádza v strede historického námestia. Je

zasvätený Nanebovzatíu Panny Márie a zdobený barokovou maľbou. Kostol sa považuje za neskorobarokové dielo. Postavený bol s finančnou podporou baróna Stummera. Do vybavenia kostola patrí i pieta Sedembolestnej Panny Márie, ktorá sa považuje za zázračnú. 1. septembra 2009 bol konsekrovaný nový oltár. Svätú omšu slúžil nitriansky diecézny biskup Mons. Viliam Judák.

Kostol Nanebovzatia Panny Márie, <https://commons.wikimedia.org>

Námestie M.R. Štefánika s kostolom Nanebovzatia Panny Márie, <https://commons.wikimedia.org>

porou baróna Stummera. Do vybavenia kostola patrí i pieta Sedembolestnej Panny Márie, ktorá sa považuje za zázračnú. 1. septembra 2009 bol konsekrovaný nový oltár. Svätú omšu slúžil nitriansky diecézny biskup Mons. Viliam Judák.

Dominantou Topolčian je unikátne štvorhranné námestie. V jeho centre stojí neskorobarokový kostol Nanebovzatia Panny Márie z prelomu 18. a 19. storočia. Secesná budova radnice je zasa jedným z najpôsobivejších symbolov miestneho rozmachu tohto štýlu. Letné večery na námestí spríjemňuje fontána, ktorá bola nedávno zrekonštruovaná. Ulice okolo centra ukrývajú secesnú Pokorného vilu, funkcionalistickú vilu doktora Mokrého, Finkovu vilu s prvkami eklekticizmu alebo Bilikovu vilu s vežičkou a štukovým dekorom.

V roku 2000 bola vyhlásená za pamiatkovú zónu Stummerova ulica s areálom starej nemocnice. Ide o časť mesta viažucu sa na jednu z najvýznamnejších osobností mesta, baróna Augusta Stummera. Bol to obchodník a filantrop, ktorý sa zaslúžil o rozvoj priemyslu v celom regióne. V meste založil župnú nemocnicu a vďaka nemu tu bola vybudovaná i meštianska škola, ktorá žiakov vychováva dodnes. V roku 2022 mesto slávnostne odhalilo pamätnú tabuľu A. Stummera, ktorá sa nachádza na priechle radnice.

Topolčianskym rodákom bol i významný architekt Eugen Rosenberg, ktorý tu zrealizoval svoju prvú stavbu. Narodil sa a detstvo tu prežil aj Rudolf Vrba, ktorému sa vo dvojici s Alfrédom Wetzlerom podarilo utiecť z vyhladzovacieho tábora v Osvienčime. O praktikách nacistov podali podrobnú správu, ktorá sa stala základným dokumentom o vyhladzovacích táboroch. Reminiscenciou židovskej histórie mesta je židovský cintorín na Krušovskej ulici. Výstava Z dejín židovskej komunity v Topolčanoch každoročne priťahuje domácich i zahraničných návštevníkov.

V historickej budove bývalého cisársko-kráľovského okresného súdu sídli Tribečské múzeum. Vlastní vyše 90-tisíc zbierkových predmetov vrátane tri metre dlhej čeluste mastodontu so zachovanými klami. Na prízemí radnice sídli Galéria Topolčany a v netradičnom priestore podchodu autobusovej stanice sa nachádza Nástupište 1-12, multimediálny priestor pre súčasnú kultúru.

Miesto na oddych i šport

V priemyselnej západnej časti mesta sa nachádza kalvária. Zrekonštruovaná zrúcanina Topoľčianskeho hradu v obci Podhradie je na Slovensku najvzdialenejším hradom od mesta, podľa ktorého je pomenovaný. Hrad je obľúbeným cieľom výletov a miestom letných podujatí.

Mesto ponúka bohaté možnosti pre šport. Nová hádzanárska hala je jedna z najmodernejších na Slovensku. Okrem nej je tu i stolnotenisová hala, futbalový a zimný štadión. Rekreačne sa dajú využívať aj tenisové, nohejbalové alebo streetbalové ihriská, v poslednom čase vznikli aj dve nové peťangové ihriská. Plavci majú k dispozícii plaváreň a v letných mesiacoch aj letné kúpalisko s detským, rekreačným a plaveckým bazénom a doplnkovými športoviskami.

Ideálnym miestom na oddych je oddychová zóna Margarétka, ležiaca neďaleko rieky Nitra v južnej časti mesta. Okrem detského ihriska a športovísk sa tu nachádza i rozhľadňa, prístrešky na grilovanie, občerstvenie i letné kino. Mestský park je vďaka príjemnému tieňu stromov obľúbeným miestom pre korčuliarov i bežcov. Na skok odtiaľ je Park športovcov, v ktorom si návštevníci môžu zacvičiť na workoutovom ihrisku, alebo si na bicykli vyskúšať pár kôl na novej pumptrackovej dráhe. Mestom vedie cyklocesta spájajúca autobusovú stanicu s významnými miestami. Jej súčasťou je aj Topoľčiansky cyklocesta.

Žochári majú aj vlastné nárečie vychádzajúce z hornonitrianskych dialektov. Počúť ho aj pri tradičných hodoch v polovici augusta, na jarmokoch a počas kultúrneho leta s pravidelnými koncertami pri fontáne a divadelnými predstaveniami. Voddychovej zóne margarétka funguje letné kino a detské podujatia ako mestská stanovačka, deň rodiny a mnohé ďalšie. V septembri sa priaznivci behu tešia na Topoľčiansky nočný beh a v júli sa organizuje cyklistická CTK tour. Od roku 2023 majú Topoľčany aj svoje mestské divadlo.

Obľúbeným miestom rybárov je vodná nádrž Nemečky, ktorá bola postavená v roku 1965. Areál je ako stvorený pre trávenie voľného času nielen pri rybačke, ale i pri člňovaní a vychádzkach do prírody. A ďaleko nie je ani obľúbená Duchonka. V 70. a 80. rokoch minulého storočia bola dokonca medzinárodne uznávaným letným rekreačným strediskom. Súčasťou rekreačného strediska je

i piesočná pláž v západnej časti vodnej nádrže. Každoročne sem viac a viac návštevníkov priťahuje zrevitalizovaný kemping.

Z Topoľčian je dnes moderné mesto

V posledných rokoch v Topoľčanoch prebehlo a stále prebieha množstvo investičných akcií, ktorých cieľom je zmodernizovať mesto, spríjemniť a skrášliť verejný priestor pre komfortnejší a lepší život obyvateľov.

Každoročne prebiehajú opravy ciest i budov vo vlastníctve mesta. Aj vďaka úspešným projektom sa darí získavať prostriedky z európskych fondov a iných zdrojov, vďaka ktorým môže mesto revitalizovať vnútrobloky, modernizovať športoviská i budovy, budovať detské ihriská.

Po otvorení prvej etapy cyklocesty od autobusovej stanice k priemyselnej zóne pri Práznovciach je aktuálne na programe dňa príprava pre druhú etapu, od železničnej stanice k Parku športovcov smerom Nemčice a k cyklocestu. Dokončuje sa aj projekt vodozádržných opatrení, ktorého cieľom je revitalizácia okolia Domu kultúry a areálu bývalej ZŠ Gagarinova, kde pribudne množstvo nových prvkov a príjemná klíma vďaka zeleni.

Mesto podporuje udržateľné riešenia a projekty s environmentálnym zameraním. V roku 2022 vznikol na sídlisku Juh komunitný ovocný sad s vyše 40 ovocnými stromami a krami. Popri bežnej výsadbe mesto podporuje aj výsadbu lúčnych záhonov pre opelovače a hmyz. Od školského roka 2023/24 budú môcť žiaci využívať aj nové environmentálne učebne, ktoré mesto vybudovalo vďaka prostriedkom z Environmentálneho fondu.

V roku 2023 prebiehajú práce na revitalizácii vnútrobloku M. Benku. Mestu tu plánuje vytvoriť oddychovú zónu rozdelenú do viacerých segmentov, s posedením a výsadbou záhonov a alejou okrasných stromov. Vznikne tu multifunkčné ihrisko, nové detské ihrisko, priestor na exteriérový šach, stolný tenis a ďalšie športové prvky.

Samospráva sa usiluje zachovávať aj kultúrne dedičstvo. Významnou investíciou z tohto pohľadu bola oprava koncertnej siene v budove radnice, a tiež oprava múru Starého cintorína. Písal sa rok 1900, kedy Magistrát v Topoľčanoch zakúpil pozemok na cintorín, ktorý neskôr získal ľudové pomenovanie „Starý cintorín“. Svojmu účelu slúži dodnes. Pred ruchom frekventovanej Krušovskej

Panoramatický pohľad na námestie M.R.Štefánika s radnicou a kostolom

ulice ho roky chráni neoklasicistický, takmer 100 metrov dlhý ohradný múr s ozdobnými prvkami. Dominuje mu mohutná deväťmetrová kovová brána. Dôstojnosť miesta zvýrazňuje stromová alej so stovkou líp, vysadenými do tvaru dvojkríža. Od roku 1993 sú múr, alej, kaplnka a niektoré hroby národnou kultúrnou pamiatkou.

Medzitým stavebné aktivity a hlavne navýšenie terénu pri ohradnom múre zo strany cintorína spôsobili jeho statické poruchy a deštrukciu. Sporadická a lokálna sanácia stavebných porúch sa ukázala byť neefektívna. Preto mesto v roku 2021 pristúpilo ku komplexnej obnove pamiatky. Vďaka využitiu moderných technologických postupov a dôsledným reštaurátorským prácam sa podarilo vrátiť dôstojnosť národnej kultúrnej pamiatke, ktorá spolu so zrevitalizovaným okolím tvorí dnes krajšiu vstupnú bránu do mesta.

Okresné mesto Topoľčany nemá až tak bohatú históriu, ale aj napriek tomu sa tu nachádzajú objekty, ktoré si zaslúžia pozornosť. Prvá písomná zmienka o osade na území dnešných Topoľčian pochádza z roku 1173. Patrili ku kráľovskému majetku a v roku 1342 ich kráľ Karol Róbert povýšil na kráľovské mesto. O ich význame svedčili aj hradby a opevnenie z 15. storočia. **Rozvoj mesta urýchlilo udelenie skladového a mýtného práva a vybudovanie poštovej stanice na ceste Via Magna, ktoré dobudovali v roku 1550** ako jednu z najdlhších dopravných trás v Uhorsku. Spájala Viedeň s mestami Košice, Debrecín a Sibiu. Významnou pamiatkou Topoľčian je barokový kostol z roku 1740, ktorý rekonštruovali v roku 1773 a dokončili v roku 1802. Svedkom minulosti je barokový kaštieľ

s parkom v mestskej časti Tovarníky, ktorý postavili v polovici 18. storočia na základoch v renesančnej stavby zo začiatku 17. storočia. V súčasnosti v ňom sídli vlastivedné múzeum, ktorého expozície ponúkajú ideálnu príležitosť zoznámiť sa s dejinami mesta a jeho okolia. Keďže súčasným symbolom Topoľčian je pivo Topvar, ktoré patrí k najlepším na Slovensku, časť múzea sa špecializuje na dejiny slovenského pivovarníctva. (6)

Od 14. až do 18. storočia Uhorsko malo nepriemerného suseda – Osmanskú ríšu, ktorá permanentne s menšou či väčšou intenzitou robila doň vojenské vpády, často v spolupráci s odbojnými uhorskými či sedmohradskými kniežatami.

V 16. storočí zosilnela turecká expanzná politika, roku 1521 dobyli Belehrad a roku 1526 v bitke pri Moháči porazili uhorské vojsko kráľa Ľudovíta II. Moháčske víťazstvo otvorilo Turkom brány na Slovensko. Prenikali vo veľkých vojenských formáciách i v rozdrobených čatách bojujúcich často na vlastnú päsť. Tekovská stolica stala sa cieľom ich vpádov a nájazdov tridsať rokov po Moháči. Roku 1556 vpadli do Tekova, spustošili dvadsaťštyri obcí a zabili alebo odvliekli do zajatia okolo tritisíc ľudí.

Turci sa v Tekovskej župe usadili. Roku 1570 severná hranica tureckého ostrihomskeho sandžaku zaberala územie Veľčíc. Ozbrojené nájazdy Turkov pokračovali. Roku 1573 prepadli Zlaté Moravce, Žikavu, Chyzerovce i Ladice. V ďalšom roku zasa Nemčiňany, Beladice, Chrášťany, Slažany a Vozokany. Roku 1606 cisár u-zavrel s Turkami Žitavský mier, ktorý zmiernil ich vyčinenie, i keď ich neodstránil. Tekovská stolica aj podľa neho susedila územím

obsadeným Turkami – ostrihomským sandžakom budínskeho pašaliku – a Turci uzavretie mieru nie vždy rešpektovali. Neraz obyvateľov drancovali aj cisárske vojská. V rokoch 1630 – 1634 zvýšili sa vpády Turkov do Tekova, prepádali obce i osady, vynucovali si platenie daní a rozličných poplatkov, unášali ľudí, najmä deti, pálili domy, odvádzali dobytok. Veľmi zlý bol rok 1631, v ktorom z Topolčianok odvedli štyri deti, z Chyzeroviec 36 obyvateľov a všetok dobytok, podobne vyčíňali vo Volkovciach. Najkrutejšie postupovali vo Vieske nad Žitavou, z ktorej vzali 94 osôb – takmer všetkých obyvateľov – a všetok dobytok. Záznamy o podobných činoch vo Veľčiciach nemáme, ale nemôžeme ich vylúčiť. Trpeli všetky obce celého okolia. Uvedené ukrutnosti Turkov viedli niektoré obce k tomu, že sa radšej „pripojili“ k Turkom, poddali sa, odvádzali im dávky. Z roku 1634 sa zachoval prehľad stolice, z ktorého vidno, že Turkom sa poddali tieto obce: Veľčice, Mankovce, Veľké Sľažany, Malé Sľažany, Kňažice, Malé Chrástany, Prílepy, násilne pripojili Zlaté Moravce a iné obce. Zemepánmi „pripojených“ obcí sa stali jednotliví Turci. Veľčice a Veľké Sľažany patrili Ibrahimovi v Budíne. Mehmet vlastnil Mankovce, Malé Sľažany pripadli Murtalanovi zo Stúrova, Malé Chrástany Harsimu aga Omanovi z Ostrihomu, Zlaté Moravce Abdimu z Ostrihomu, Prílepy janičiarovi Ivakárovi a pod. Dane – dávky Turkom – neboli malé; napr. Veľčice ročne platili

125 zlatých, 4-10 šalianskych meríc pšenice, 5 meríc ovsu, 1 okov topeného masla a 100 laktov (balov) plátina. Naši predkovia sa nezmierovali s panstvom Turkov, hľadali aj iné východiská vrátane ozbrojeného boja. Najväčší regionálny boj sa odohral roku 1652.

V tom roku Turci napadli údolie Žitavy a Zlatých Moraviec. Gróf Adam Forgáč zhromaždil asi 1260 vojakov, k nim sa pridali ľudia zo šestnástich okolitých obcí, medzi ktorými boli zaiste aj Veľčičania. Turkov bolo podľa správ asi 4300. Boj sa uskutočnil 24. augusta 1652 pri Veľkých Vozokanoch a v ňom porazili Turkov. Padlo z nich asi šesťsto, z Forgáčovho vojska asi osemdesiat mužov. V boji oslobodili tristo zajatcov.

Pravda, ani Turci neboli vždy krvilační. Mali pochopenie pre iných, aj pre kresťanských rehoľníkov. Z októbra 1663 zachoval sa list novozámocského pašu Mahmeda, ktorým povolil nitrianskym františkánom žobranie na území obsadenom Turkami. Turci boli porazení pri Viedni roku 1683. Roku 1685 ich vytlačili z Nových Zámok, čím sa územie Slovenska definitívne oslobodilo spod tureckej nadvlády. Panstvo Turkov v Uhorsku sa však skončilo až Požarevským mierom roku 1718. Pamiatkou na pobyt Turkov vo Veľčiciach sú mnohoročné stromy odgoruše či oskoruše na viniciach. Sú národným stromom Turkov, tak ako sú pre Slovanov lípy. (7)

Zdroje:

1. <https://www.e-obce.sk/obec/topolcany/2-historia.html>
2. <https://sk.wikipedia.org/wiki/Topo%C4%BE%C4%8Dany>
3. <https://mytopolcany.sme.sk/c/20528020/pribeh-mesta-topolcany-premena-z-osady-so-sto-domami-na-20-tisicove-mesto.html>
4. [https://sk.wikipedia.org/wiki/Topo%C4%BE%C4%8Dany#/media/S%C3%BAbor:Topolcany_\(20\).jpg](https://sk.wikipedia.org/wiki/Topo%C4%BE%C4%8Dany#/media/S%C3%BAbor:Topolcany_(20).jpg)
5. <https://www.topolcany.sk/mesto-topolcany.html>
6. <https://mytopolcany.sme.sk/c/20528020/pribeh-mesta-topolcany-premena-z-osady-so-sto-domami-na-20-tisicove-mesto.html>
6. <https://www.nitra.eu/9071/topolcany>
Kontakt: www.topolcany.sk
7. <https://www.velcice.sk/turci.html>
8. Autor: Marián Žilík (sculptor) –
cc-by-3.0 Peter Zelizňák (photo) –<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15177306>
autor snímky Luboš Repta, 3. júla 2015, CC BY-SA – 4.0
Fotografia starej pošty : Bohuš Sasko, Tribečské múzeum v Topolčanoch
9. Titulná snímka obr. 1. Obr.1 Chránená pamiatka č. NKP 406-2537/0 v SR
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Topolcany_\(20\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Topolcany_(20).jpg)

Poľovníctvo

Poplatkový odstrel zveri zahraničnými a domácimi hosťami má na Slovensku veľký hospodársky význam i tradíciu. Najmä zahraniční poľovníci k nám radi prichádzajú. Lebo naše horské revíry sú dobre zazverené silnou, zdravou a trofejovo hodnotnou raticovou zverou; poľovanie poskytuje nevšedné zážitky. Veľmi radi však poľujú aj na malú zver v našich nížinách, no tej je v súčasnosti v dôsledku intenzifikácie nášho poľnohospodárstva, žiaľ, len veľmi málo.

Poľovnícky turizmus sa u nás veľmi rozšíril najmä po roku 1990. Kým napr. v r.1988 príjmy za poplatkový odstrel zveri predstavovali len 14 mil. Kčs, tak v r. 1992 to už bolo 75 mil. Sk, čo je 45 % z celkovej venátornej trhovej produkcie a podstatne viac ako trhovú produkcia diviny, ktorá dosahovala len 32 %. Ďalší nárast poplatkového lovu zveri by už nebol žiadúci; nielen preto, že to ide na úkor poľovníckych príležitostí našich domácich poľovníkov, ale najmä preto, že to môže škodiť stavom zveri kvalitatívne i kvantitatívne. Pri jej poplatkovom love sa v honbe za ziskom často nerešpektujú dosť dôsledne zásady selekcie zveri, ani správnej regulácie početnosti, sexuálnej a vekovej štruktúry jej populácií.

V minulosti organizoval poplatkový lov zveri u nás len malý počet autorizovaných cestovných kancelárií, ktoré mali na tomto úseku činnosti viac – menej monopolné postavenie. V súčasnosti sa touto komerčnou činnosťou zaoberá už veľký počet podnikateľských subjektov, čo na jednej strane sice znamená zdravú konkurenciu v prospech ich klientely (dodávateľov i odberateľov), ale na druhej strane je tu aj reálne nebezpečie, že to môže viesť k drancovaniu našich revírov. Najväčším dodávateľom zveri na poplatkový odstrel sú u nás zatiaľ štátne lesy.

Poľovnícky turizmus sa však môže stať v budúcnosti aj významnou súčasťou agroturistiky. Veď čím viac atraktivít – trebárs aj popri čisto poľnohospodárskych – bude môcť poľnohospodársky podnik záujemcom o agroturistiku ponúknuť, tým väčší záujem bude o jeho služby. Pokiaľ ide o poľovnícky turizmus, do úvahy prichádzajú dve alternatívy:

alebo má poľnohospodársky podnik k dispozícii poľovný revír, v ktorom vykonáva právo poľovníctva vo vlastnej réžii, alebo ho nemá, a vtedy musí na úseku poľovníckeho turizmu kooperovať s inými subjektami, ktoré takto revíry majú.

Ak ide prvú alternatívu, je problém veľmi jednoduchý, lebo poplatkoví poľovníci hostia potom poľujú vo vlastnom revíre príslušného poľnohospodárskeho podniku. Dôležité je, aby bol poľovný revír na tom dôkladne vybavený potrebnými poľovníckymi zariadeniami, dobre zazverený, a aby boli k dispozícii kvalitní poľovnícki sprievodcovia, ktorí dobre poznajú revír i zver, majú potrebné rečové znalosti a vedia sa aj spoločensky správať.

Pokiaľ ide o poľovnícke zariadenia, v lesnej časti revíru sú to najmä dobre udržiavané poľovnícke chodníčky a vysoké posedy. Tam, kde sa robia aj spoločné poľovačky na diviaky, musia byť v lese vytvorené dostatočne široké strelecké linaje, stanoviska strelcov majú byť označené a riadne vyčistené tak, aby poskytovali dobrý výstrel. Keďže o tieto poľovačky je mimoriadny záujem, oplatí sa mať aj farmový chov diviakov, z ktorého môžeme počet diviakov v revíre postupne doplňovať, a tak pravidelne dosahovať vysoké výrady. Veľmi výhodné je, keď máme na tento účel k dispozícii zvernicu, ktorá by mala mať výmeru aspoň 300-600 ha, aby nám diviaky vypustené z farmy neodmigrovali.

Niektoré poľnohospodárske podniky prevádzkujú aj danielie a jelenie zverofarmy. Musíme si byť vedomí toho, že zverofarma je nepoľovná plocha, takže športový a trofejový (teda aj poplatkový) lov zveri je v nej zakázaný. Je však výhodné, keď ag-

roturistom umožníme pozorovanie zveri v týchto objektoch, napr. z veľkých vyhlídkových vysokých posedov alebo z náučných chodníkov, ktoré však treba trasovať veľmi starostlivo ako z aspektu veterinárnej prevencie, tak aj ochrany zveri pred nadmerným vyrušovaním.

Je samozrejme veľmi výhodné, keď poľnohospodársky podnik môže prebytočnú trofejovú zver speňažovať formou poplatkového lovu vo vlastnej zvernici. Táto – ak je súčasťou vlastného režijného poľovného revíru – by nemala z etických dôvodov byť menšia ako 100 ha, aby si lov v nej zachoval aspoň aký-taký športový charakter. Čím menšia je zvernica, tým ťažšie je získať zahraničného poľovníka pre poľovanie v nej. Ak by táto zvernica mala byť samostatným poľovným revírom – pretože poľnohospodársky podnik na ďalších plochách právo poľovníctva nevykonáva – nemala by jej výmera byť menšia ako 300 ha.

Veľké možnosti sa na úseku poľovníckeho turizmu otvárajú aj tým poľnohospodárskym podnikom, ktoré vykonávajú právo poľovníctva v revíroch prevažne poľného charakteru. Pri ekologizácii poľnohospodárstva (zníženie stupňa chemizácie, dodržiavanie predpísanej technológie pri aplikácii agrochemikálií, zníženie výmeru honov ornej pôdy, znovuzavedenie trvalej zelene do krajiny, rozšírenie pestovania medziplodín, zvýšenie počtu pestovaných druhov rastlín, ochrana zveri pri strojových prácach atď.) možno podstatne zvýšiť početnosť malej zveri (najmä zajacov, jarabíc a bažantov, ale aj divých kačíc, ak sú v revíri vhodné vodné plochy) a poriadat spoločné poľovačky na ňu. Ak je v revíre dostatok poľných lesíkov a remízok, môže sa jeho časť obhospodarovat intenzívne ako bažantnica a vypúšťať do nej umele odchované bažanty z farmy. Najvýhodnejšie je nakupovať vyliahnuté kurčatá a tieto si odchovať vo vlastných zariadeniach. Chov bažantov však treba robiť naozaj odborne, t.j. rýchlo a vysoko lietajúce a plne vyperené bažanty s dobre vyvinutými chvostami. Výhodné je, ak ich môžeme až do poľovačky držať vo veľkých a vysokých voliérach v nie príliš vysokej hustote a vypúšťať až tesne pred poľovačkou, lebo tak dosiahneme maximálnu zloviteľnosť, a teda aj ekonomický efekt.

Za odstrel jedného bažanta sa platí priemerne 20,-€. Za jednodennú spoločnú poľovačku pre 10

strelcov pri výrade 350 bažantov dosiahneme potom príjem 7 000,-€, čo nie je zanedbateľné, aj keď náklady na chov bažantov sú pomerne vysoké a ekologizácia poľnohospodárstva tiež niečo stojí; pravda, zdravé potraviny budú na prospech celej našej spoločnosti.

Pri druhej alternative, ak poľnohospodársky podnik nemá vlastný revír, musí sa obmedziť len na sprostredkovanie poľovačiek pre záujemcov z radu svojich agroturistov u iných subjektov. Môžu to byť Lesy Slovenskej republiky. Ich kancelárie, organizujúce túto obchodnú činnosť, sú na odštep-ných závodoch (OZ): Karpaty, Podunajsko, Tribeč, Považie, sever, Tatry, Horehronie, Poľana, Gemer, Východ, Šariš, Vihorlat. Lesy najradšej predávajú poľovačky v revíroch s kompletným servisom, t.j. vrátane ubytovania a stravovania, preto bude niekedy výhodnejšie organizovať pre agroturistov poľovačky v revíroch poľovníckych združení (PZ), ktorými väčšinou chýbajú vyhovujúce ubytovacie kapacity. Pre ne ich organizujú ďalšie subjekty, ktorých je v súčasnosti už veľa, ale aj spomenuté útvary Lesov.

Priamy finančný efekt z tejto činnosti pre poľnohospodársky podnik je síce zanedbateľný, ale rozhodujúce je to, že spestríme a obohatíme program pre našich agroturistov a lepšie využijeme naše servisné kapacity, ktoré máme pre agroturistiku k dispozícii.

Agroturisti – aj keď s nepoľovníci a nemajú priamy záujem o lov zveri u nás – budú dozaista veľmi vďační aj za to, keď im umožníme pozorovanie zveri. Ak poľnohospodársky podnik nemá vlastný poľovný revír, môže o túto službu požiadať niektoré najbližšie PZ a OZ. Aj to však treba dôkladne vopred pripraviť (sprievodca, vysoké posedy, chodníky) a obhospodarovateľovi príslušného revíru za túto službu aj zaplatiť. Program pobytu agroturistov v poľnohospodárskom podniku sa tým určite významne obohatí a spestrí. Mnohí z nich by mali možno záujem aj o účasť na streleckých pretekoch, kynologických a poľovníckych výstavách, skúškach poľovníckych psov a pod. aby o mohol poľnohospodársky podnik do programu svojej agroturistiky zahrnúť, musí sa o termínoch jednotlivých podujatí informovať na príslušných okresných organizáciách Slovenského poľovníckeho zväzu.

Rybárstvo

Rybárstvo samo osebe má korene v dávnej minulosti, kde patrilo k jedným zo spôsobov obstarávania obživy pre ľudstvo; ryby nielen dávajú vysoko dietetické výživné a chutné mäso, ale ich lovenie poskytuje regeneráciu telesných i duševných síl, oddych, uvoľnenie a nezabudnuteľné zážitky z tichého pobytu v prírode.

Súčasné zloženie ichtyofauny Slovenska je výsledkom dlhodobého vývoja zmien, v priebehu ktorých mnoho pôvodných druhov zaniklo. Najväčší nápor na prírodu nastal v posledných desaťročiach vplyvom prudkého rozvoja priemyslu, intenzifikácie poľnohospodárskej výroby, urbanizácie, výstavby veľkých projektov v prírode, chemizácie, ale aj iných úsilí človeka využívať prírodu. Výstavbou vodných diel, reguláciami tokov hlavne znečisťovaním vôd a pod. sa v súčasnosti ťažisko rybárskych záujmov postupne presúva z tečúcich vôd na iné typy voľných vôd. Odhliadnúc od negatívnych stránok, je to do určitej miery vítaný jav, pretože rybárstvo dostáva nové možnosti i novú pestrejšiu náplň. Kým v minulosti sa snaženie zameriavalo výhradne na tečúce vody, teraz sa venuje viacej pozornosti obhospodarovaniu údolných priehrad, odstavených ramien, štrkovísk, melioračných kanálov pod. Zachovanie rybného bohatstva bez hospodárskych zásahov by však bolo v podstate nemysliteľné. Veď by stačilo len na niekoľko rokov prestať chrániť dôležité druhy a vysádzať násady, neregulovať výlov rýb, nebojovať proti znečisťovaniu pod. a došlo by v podstate k vyrýbneniu voľných vôd. Tečúce vody nášho územia odvádzajú vodu mimo Slovenska a s veľkými tokmi sa prakticky s výnimkou Dunaja ani nestretávame. Aj napriek málo vyhovujúcim hydrologickým pomerom máme vo vodách Slovenska približne 70 druhov rýb. Nakoľko však jednotlivé druhy majú rozdielne nároky na životné prostredie, predovšetkým pokiaľ ide o teplotu vody a nadväzne na množstvo rozpustného kyslíka, rôzne toky obýva len niekoľko druhov rýb. Pre názornosť uvedieme jednotlivé úseky tečúcich vôd, ktoré sú typické pre jednotlivých zástupcov ichtyofauny.

Horské a podhorské bystriny s chladnou, dobre prekysličenou vodou, pre ktoré je typický značný spád, sú charakteristické pre pásmo pstruha. Dno je tu kamenisté až balvanité, len okrajovo sú štrkovitým podkladom, prípadne hrubým pieskom. V dôsledku značnej členitosti dna je prúdenie vody výlučne prúdové. Šírka toku obvykle nepresahuje 10 m a maximálna teplota vody zriedka prekračí 15-17 °C. s pôvodnými pstruhovými pásmami sa stretávame v nadmorských výškach nad 500 m.

Obsádzka pstruhového pásma je druhovo menej pestrá. Vo vysokohorských bystrinách žije len pstruh potočný a hlaváč, v nižších úsekoch sa k nim pridružuje aj pstruh dúhový, sivoň, čerebľa obyčajná a slíž. Dolný úsek má pestrejšiu obsádzku a okrem pstruha a jeho bežných sprievodcov stretávame tu lipňa, hrúza obyčajného, plosku pásavú, úhora pod.

Pásmo lipňa sa vytvára na väčších potokoch a riekach pahorkatín a vrchovín. Dno je tvrdé, štrkovité a rýchlosť prúdu vďaka menšiemu spádu nižšia, tvoria sa i pokojnejšie partie tíšami, kde sa ukladajú sedimenty. Šírka toku sa pohybuje medzi 10 – 15 m, voda sa otepluje a v lete dosahuje až 20 °C. Nasýtenie vody kyslíkom však zostáva trvalo vysoké. S týmito pásmami sa najčastejšie stretávame v nadmorských výškach 400 – 600 m. Hlavným druhom ichtyofauny lipňového pásma je lipeň obyčajný, okrem neho sa tu vyskytuje pstruh potočný, pstruh dúhový, jalec obyčajný, jalec hlavatý, podustva. Zo sprievodných druhov tu žije čerebľa, ploska pásavá, hrúz, slíž.

Podhorské rieky so širokým, ale pomerne plytkým korytom, vytvárajú mrenové pásma charakteristické štrkopiesčitým až kamenistým podkladom. V hlbších partiách a zátokách sa vytvárajú vrstvy usadenín. Voda sa v hlavne v letnom období dost

prehrieva. Tieto pásma sú najčastejšie na riekach v oblastiach s nadmorskou výškou 250-400 m. oživenie je charakteristické druhmi podľa toho, či ide o prúdive alebo pokojné úseky. Typickými predstaviteľmi sú prúdovité druhy rýb, a to mrena obyčajná, podustva obyčajná, jalec hlavatý. V niektorých priestrannejších tokoch (Orava, Turiec, horný Váh, Poprad, Dunajec, Hornád) žije v tomto pásme aj hlaváčka obyčajná. V spodných častiach je to štika, úhor, jalec tmavý a zo sprievodných druhov plotica obyčajná hrúz, belička, ostriež...

Dolné nížinné úseky riek s pomaly tečúcou vodou vytvárajú pásma pleskáča. Dno tvorí hlinité alebo piesočnaté podklad, v tíšniach s veľkými vrstvami usadenín. V lete sa voda dosť prehrieva a teploty dosahujú 25 °C. medzi najtypickejšie ryby tu rátame kapra, lieňa, pleskáča vysokého, sumca, štku, zubáča, jalca hlavatého, karasa striebrišťa a pod. toto pásmo je čo do počtu druhov najbohatšie.

V našich podmienkach máme len málo vôd, ktoré plne zodpovedajú požiadavkám pásma pleskáča. Celý náš Dunaj patrí vlastne do pásma mreny. Do pleskáčového pásma môžeme zaradiť len Malý Dunaj, z Váhu a Hrona len kratšie dolné partie a Latoricu.

Iná situácia s výskytom rýb je na ostatných voľných vodách ako sú materiálové jamy, odstavené ramená, údolné nádrže a pod., ktoré poskytujú vhodné podmienky prevažne teplomilným druhom rýb. Všetky voľné vody ú z rybochovného hľadiska obhospodarované podľa miestnych podmienok tak, že do vôd okrem hospodársky preferovaných druhov rýb sa snažíme nasádzať aj druhy menej atraktívne (podustva, boleň, mieň a pod.), aby sa zachovali pôvodné ekosystémy. Násady sa produkujú v hospodárstvach patriacich jednak Rade Slovenského rybárskeho zväzu a jednak priamo niektorým organizáciám rybárskeho zväzu. Tieto obhospodarujú aj jednotlivé toky, na ktoré vydávajú hostovacie povolenky v sídle príslušnej organizácie. V severnejšie položených hospodárstvach (Demänová, Biely Potok, Oravský Podzámok, Svit, Bytča, Trenčín, Považská Bystrica, Dobšiná, Kežmarok, Kláštor pod Znievom, Východná a pod.) sa odchovávali násady losovitých rýb, pričom tu hlavný druh predstavuje pstruh dúhový. V niektorých sa ešte chová pstruh potochý a lipeň, v Príbovcích a Martine aj hlaváčka, v Trstenej sa produkujú aj násady podustvy.

V nížinných, teplejších oblastiach sa dochovávali násady teplomilných druhov rýb, a to predovšetkým kapra, sumca, zubáča, štku a rastlinožravých rýb. Tieto sa okrem hospodárstiev v Nových Zámkoch, Malom Záluží, Klúčovci, v oblasti Lučenca pod. odchovávali aj v početných vodných nádržiach a iných vhodných vodných plochách.

Záujemci o športový rybolov sú povinní dodržiavať rybársky poriadok, ktorý dovoľuje loviť vo vodách spôsobom na plávanú, na ťažko, prívlačou na blyskáč a na umelú mušku. Loví a podľa nasledovných zásad: na pstruhových vodách si v jednom dni môže ponechať 4 ks lososovitých a všetky ostatné druhy. Ako nástraha sa nesmú používať červy, larvy a živé ryby.

Vo vodách mimopstruhových možno pri love použiť najviac dva prúty. Na prívlač a na mŕtvu rybu je povolené loviť od 1. júna do 31. decembra. Všetky lovné ryby majú stanovené doby ochrany, minimálne lovné miery, a pod.

Na jednotlivých rybárskych revíroch je povolený lov od 1. januára do 31. decembra. Ide o nasledovné vodné nádrže: Oravská priehrada, Kráľová, Domaša, Sĺňava, Liptovská Mara, Teplý Vrch, Ružín. Na ostatných vodných nádržiach je upravený lov nasledovne: Gotovany (1.5. – 30.9.), Ružiná (1.6. – 15.3.), Vrbov (16.4. – 31.12.), Vrbické pleso (1.5. – 30.9.), Dobšiná (16.4. – 31.10.).

Prevládajúcim druhom na väčšine vodných nádrží je kapor, štika, zubáč a v nižšie položených teplejších nádržiach aj sumec (Sĺňava, Kráľová, Teplý vrch) alebo amur biely (Vrbov), prípadne boleň (Domaša).

S obsádzkou lososovitých rýb sa možno stretnúť vo Vrbiskom plese, Dobšinej i v Liptovskej Mare (pstruh dúhový, Pstruh potochý, lipeň).

Bičom sa loví od sútoku rieky Váh po priehradné teleso v Tvrdošine. Z jednotlivých druhov sa tu nachádza lipeň, pstruh potochý, podustva, mrena a hlaváčka, ktorá sa loví od 1.9. – 31.12.

Rieka Váh, úsek od vtoku Oravy v Kráľovoch po Bešeňovú, je zarybenná hlaváčkou, obidvom pstruhmi, lipňom, podustvou, mrenou i jalcom hlavatým. Tento úsek má aj veľmi atraktívne pstruhové prítoky. Lov na Váhu je povolený od 16.6. – 31.12.

Dunajec tvorí hraničnú rieku, kde je možné loviť od svtania do súmraku, a to pstruha potochého, hlavátku, lipňa, podustvu, jalca hlavatého a mrenu. Sú to tie isté druhy ako v úseku rieky

Poprad, ktorý v oblasti Starej Ľubovne preteká v hraničnom pásme.

Okrem uvedených vôd existuje ešte množstvo ďalších, kde možno prežiť nevšedné zážitky spojené s touto činnosťou. Veď snahou rybára j nielen

uloviť rybu, ale aj stráviť príjemný pobyt v peknom prostredí. Mnohí rybári vedia oceniť snahu ryby o záchranu aj tým, že ju pustia späť do vody. Je to vzťah človeka, ktorý prírodu nielen využíva pre svoj prospech, ale ju aj chráni a zveľačuje.

Zvyky Kvetnej nedele

Dňa 2.4.2023 sa v obci Vinosady konalo tradičné podujatie Kvetná nedeľa, ktoré je súčasťou posuvného cirkevného sviatku sláveného v nedeľu pred Veľkou nocou. Toto zaujímavé podujatie prináša do obce obchôdzku s letečkom, ktorá je charakteristickým symbolom tohto sviatku. Letečko je halúzka ozdobená stuhami a maľovanými výduškami.

Na tradičnej obchôdzke sa dievčatá oblečené v krojoch prechádzajú po obci a želajú gazdom a gazdínám úrodný rok. Darujú im maľované vajíčko, ktoré je symbolom nového života. Počas obchôdzky spievajú známu pieseň: „Kvetná nedzela, kdes klúče dala? Svatému Juru, čo po poli chodí, aby tráva rástla.....“.

Po skončení obchôdzky prichádzajú dievčatá so symbolom smrti, známym ako Morena. Morena je oblečená v bielych šatách a symbolizuje smrť a koniec zimy. Spievajú, pomaly odnášajú Morenu k miestnemu potoku, kde ju zapália a potom hodia do vody. Tento akt bol sledovaný celou dedinou, ktorá sa zhromažďila, aby sa podujatia zúčastnila.

Naše srdcie rozospievali zvučné hlasy FS Radosť z Pezinka. Aby mi sme sa mohli potešiť pohľadom na krásne kroje, rodičia, aby mohli byť pyšní na svoje spievajúce deti, tomuto predchádza veľa hodín tréningu. Radostníci navštevovali deti na Základnej škole, kde si nacvičili choreografiu a spev. Výsledok bol zrejme dobrý, lebo potlesk bol silný a dlhotrvajúci.....

O bezpečnosť podujatia sa staral miestny hasičský zbor, ktorý dohliadal na plynulosť a hlavne bezpečnosť udalosti. Taktiež boli prítomné dámy z Klubu žien, ktoré sa postarali o občerstvenie pre účastníkov podujatia.

Pálenie Moreny (vľavo) a letečko (vpravo)

Kvetná nedeľa vo Vinosadoch bola okamihom tradičných zvykov a obyčajov, ktoré prinášajú do obce radosť, spoločenstvo a zachovávajú bohatú kultúru a dedičstvo. Je to jedinečná príležitosť, kedy obyvatelia obce môžu spoločne osláviť a pripraviť sa na blížiacu sa Veľkú noc.

Nádej letného slnovratu

Konečne sa Zem otočila, k Slnku sa tvárou obrátila
a Slnčný svit dopadá kolmo na Obratník Raka.
Znova nastala jedinečná, čarovná Jánska noc taká,
že úžasom nás naplňajú sprievodné javy

Nastáva dlhý deň a krátka noc, sily Zeme prosíme o pomoc,
zázračné bylinky naberajú silu, Zem odkrýva svoje poklady,
ľudia majú odrazu viac energie a živšie pohľady,
ohne nás očisťujú a dodávajú energiu telu,
pretancovať sme odrazu schopní noc celú...

Len nech nám to leto dlho vydrží, silu a energiu v tele uloží,
mysel nech pookreje a svetlo nech ju presvieti,
nech sme znova šťastní a bezstarostní ako deti,
hraví a usmiati ako klauni v cirkusovej manéži –
veď na pocite šťastia nám záleží...

Nech potom, keď dni sa znova začnú krátiť
a my pozbierame bohatú úrodu z polí,
vykročíme vpred nabití energiou leta –
z nebeských výšín sťahovaví vtáci nás pozdravia:
Len smelo napredujte, pútnici po ceste Magna Via !

